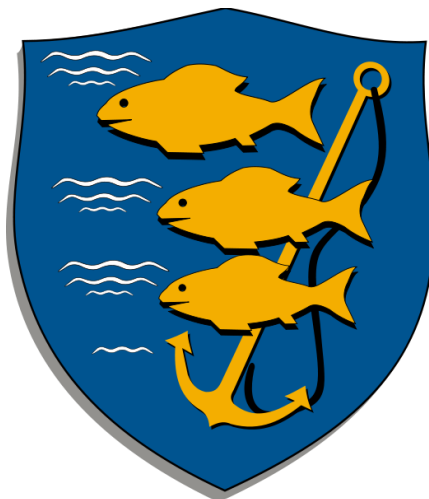

GMINA ŚWIĘTAJNO

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŚWIĘTAJNO NA LATA 2018-2021

*Załącznik 1 do Uchwały Nr Rady
Gminy Świętajno z dnia 2018r.
w sprawie uchwalenia „Gminnego Programu Opieki
nad Zabytkami dla Gminy Świętajno na lata 2018-
2021”*

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Świętajno na lata 2018 – 2021

Skład autorski:

Maciej Mikulski

Mariusz Orzechowski

Warszawa, 2018

Spis treści

1. Wstęp	4
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	5
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	5
3.1 Akty prawne i wykonawcze	5
3.2 Organy ochrony zabytków.....	10
3.3 Zadania i kompetencje organów gminy w zakresie opieki nad zabytkami	12
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	13
4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	13
4.1.1 Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 wraz z uzupełnieniem na lata 2004-2020 ..	14
4.1.2 Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017	14
4.1.3 Strategia Rozwoju Kraju 2020 - Aktywne społeczeństwo, Konkurencyjna gospodarka, Sprawne państwo	16
4.1.4 Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020	16
4.1.5 Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do roku 2030	17
4.2 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	17
4.2.1 Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020	17
4.2.2 Plan zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego	18
4.2.3 Program opieki nad zabytkami dla województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2016-2019	19
4.2.4 Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Województwa Warmińsko-Mazurskiego do 2025r.....	21
4.2.5 Strategia Rozwoju Powiatu Oleckiego na lata 2016-2025.....	22
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	23
5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy	23
5.1.1 Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Świętajno w pow. Oleckim na lata 2015-2024	23
5.1.2 Plany Odnowy Miejscowości.....	23
5.1.3 Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Świętajno	24
5.1.4 Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego	24
5.1.5 Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Świętajno	25
5.2 Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	26
5.2.1 Ogólna charakterystyka gminy.....	26
5.2.2 Zarys historii obszaru gminy i rozwój przestrzenny wsi.....	28
5.2.3 Uwarunkowania przestrzenne rozwoju wsi.....	38
5.2.4 Krajobraz kulturowy.....	39
5.2.5 Zabytki nieruchome.....	40
5.2.6 Zabytki ruchome	54
5.2.7 Zabytki archeologiczne	56
5.3 Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	57
5.3.1 Zabytki nieruchome.....	57
5.3.2 Zabytki ruchome	57
5.3.3 Zabytki archeologiczne	57
5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	57
5.5 Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	58
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	59
7. Założenia programowe – priorytety, kierunki i zadania programu.....	61
8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami	65
9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami.....	66
10. Źródła finansowania	66
10.1 Środki Unii Europejskiej.....	67
10.2 Środki Budżetu Państwa	70
10.3 Fundusz Kościelny	74
11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków	76
12. Akty prawne.....	77

1. Wstęp

Przedmiotem opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Świątajno na lata 2018 - 2021 jest dziedzictwo kulturowe w granicach administracyjnych gminy. Celem programu jest ustalenie kierunków działań inicjowanych przez gminy na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami będącymi w granicach gminy, określenie źródła finansowania, sporządzenie analizy SWOT.

Przedmiotem programu opieki nad zabytkami jest dziedzictwo kulturowe znajdujące się w granicach administracyjnych gminy Świątajno. Są to pojedyncze obiekty i zespoły budowli, dzieła sztuki, elementy zagospodarowania przestrzeni, krajobraz wiejski, obszary kształtujące świadomość i tożsamość regionalną mieszkańców, zdefiniowane poprzez wpis do rejestru zabytków i w formie gminnej ewidencji zabytków. Podstawą merytoryczną programu jest sprecyzowanie przedmiotu działania, czyli określenie najwartościowszych dla gminy obiektów o wartościach architektonicznych, stylistycznych, historycznych i kulturowych, ze szczególnym uwzględnieniem walorów regionalnych, czyli właściwa identyfikacja krajobrazu kulturowego dokonana na podstawie ewidencji wartości zabytkowych.

Gminny program opieki nad zabytkami nie jest aktem prawa miejscowego, natomiast stanowi dokument uzupełniający dotychczas przyjęte akty prawa miejscowego, uwzględniając zadania z zakresu opieki nad zabytkami. Określa sposób ich realizacji, poprzez stosowne działania organizacyjne i finansowe oraz upowszechniające wiedzę o zabytkach. Program ma również pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. Głównym odbiorcą gminnego programu opieki jest lokalna wspólnota samorządowa. W zamierzeniu beneficjentami programu mają stać się nie tylko prywatni właściciele czy użytkownicy obiektów zabytkowych, ale również mieszkańcy gminy, władze samorządowe, miejscowe organizacje i osoby zainteresowane dziedzictwem kulturowym. Istotnym celem programu jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie: stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy, szeroko pojmowanego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego. Ważne jest, aby poprawa ta dokonywała się przy partycypacji mieszkańców gminy, w różnych formach ich życiowej aktywności (praca zawodowa, działalność społeczna, działania wynikające z prawa własności lub z użytkowania obiektów zabytkowych) zaangażowanych w opiekę nad zabytkami. Obowiązkiem władz publicznych w tym względzie jest z kolei pobudzanie i usprawnianie mechanizmów regulujących kwestie tej opieki oraz tworzenie i wspieranie inicjatyw mających taką opiekę na celu.

Niniejszy dokument służy określeniu działań gminy Świątajno w zakresie inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania te winny odbywać się w harmonii z działaniami gospodarczymi i społecznymi oraz zapewniać ochronę dziedzictwa kulturowego środkami prawnymi, takimi jak odpowiednie zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz finansowymi poprzez przeznaczenie części budżetu gminy na ochronę zabytków. Procesy rozwojowe zachodząc bowiem powinny przy zapewnieniu warunków trwania i zachowania dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń oraz przy wykorzystaniu zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne. Lokalne dziedzictwo kulturowe posiada potencjał wpływający na atrakcyjność ekonomiczną regionu poprzez rozwój turystyki w oparciu o zabytki i tradycję etnograficzną. Poprzez wyznaczone działania może przyczynić się do wzmocnienia świadomości wspólnoty kulturowej i lokalnej tożsamości.

Celem Gminnego programu opieki nad zabytkami jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami. Celem GPONZ w świetle art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami [1] jest:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,

- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- 5) podejmowanie zadań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Ustawa z dnia 23 lipca 2003r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* [1] poprzez art. 87 ust. 1 nakłada obowiązek na gminy sporządzania na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami. Ponadto opracowanie gminnego programu opieki nad zabytkami jest wypełnieniem art. 7 ust. 1 pkt. 9 Ustawy z dnia 8 marca 1990r. *o samorządzie gminnym* [2]. Na mocy tego artykułu jednostki samorządowe zobowiązane są do zaspokajania zbiorowych potrzeb wspólnoty poprzez realizację ustawowych zadań własnych, do których należą m.in. sprawy ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Niniejsze opracowanie sporządzone zostało zgodnie z Poradnikiem metodycznym Narodowego Instytutu Dziedzictwa w zakresie formy o zakresie gminnych programów opieki nad zabytkami.

Zgodnie z Ustawą z dnia 23 lipca 2003r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* [1] GPOZ podlega uchwaleniu przez radę gminy po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programu wójt sporządza, co dwa lata, sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

3.1 Akty prawne i wykonawcze

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997r.

Na obowiązek ochrony zabytków w Polsce wskazuje konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej w zakresie:

- **Art. 5** - Rzeczypospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolność i prawa człowieka, i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju
- **Art.6** - Rzeczypospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju
- **Art.86** - Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie pogorszenie.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami [1]

Ustawa *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* [1] stanowi główny akt prawny, regulujący zasady ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce. Ustawa niniejsza przede wszystkim określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, cele programów opieki nad zabytkami oraz możliwości finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków.

Ustawa *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* [1] w art. 3 definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie takie jak: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty

budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku. Zgodnie z definicją ustawową: Zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Ustawa wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Ochrona zabytków (art. 4) polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Ze względu na bardzo zróżnicowany charakter obiektów, które mogą być zabytkami, w art. 6 Ustawy o.z.o.n.z. przedstawiono przykładowe wyliczenie z podziałem na zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- 1) zabytki nieruchome** będące, w szczególności: krajobrazami kulturowymi, układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi, dziełami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego, obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi, cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni, miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome** będące, w szczególności: dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje, numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, materiałami bibliotecznymi, instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi, przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne** będące, w szczególności: pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyskami, kurhanami, relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej. Ustawa o.z.o.n.z. wyróżnia (w art. 7) następujące formy ochrony:

- 1) wpis do rejestru zabytków,
- 2) uznanie za pomnik historii,
- 3) utworzenie parku kulturowego,
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy i

zagospodarowania terenu, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków
- innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków
- parków kulturowych

Na podstawie Ustawy o.z.o.n.z. każda gmina prowadzi Gminną Ewidencję Zabytków, która stanowi podstawę do sporządzenia Programu Opieki nad Zabytkami. Ewidencja ta jest prowadzona w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy, objętych Wojewódzką ewidencją zabytków (art. 21 i 22 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Ujęcie zabytku nieruchomego w Gminnej Ewidencji zabytków samo w sobie nie stanowi formy jego ochrony, jednakże – obok zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia oraz parków kulturowych – stanowi podstawę do objęcia tych zabytków ochroną w formie zapisu w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz w decyzji o ustaleniu inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Ponadto, w myśl art. 19 ust.1a ustawy ochroną w w/w decyzjach obejmuje się zabytki nieruchome znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków.

Ustawa o samorządzie gminnym [2]

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. sprawy kultury, a więc bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewieo, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym [4]

Ustawa określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa, mówi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Ustawa określa, iż studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego powinno w swej treści zawierać następujące elementy:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10 ust. 1 pkt 4),
- określenie obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10 ust. 2 pkt 4).

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego określa się obowiązkowo:

- zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego (art. 15 ust. 2 pkt 3),
- zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15 ust. 2 pkt 4). Wyznaczenie obszarów chronionych odbywa się poprzez określenie w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, granic stref ochrony konserwatorskiej, oznaczonych literami: A, B, E, K, OW, W,
- określa się w zależności od potrzeb granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15 ust. 3 pkt 6);

Ustawa nakłada na wójta, burmistrza albo prezydenta miasta obowiązek zawiadomienia m.in. wojewódzkiego konserwatora zabytków o przystąpieniu do sporządzania studiów, planów zagospodarowania przestrzennego i występowania o opinie i wnioski, jak również opiniowania (studia) lub uzgadniania (art. 17 ust. 2 i 6 pkt b).

Ustawa Prawo Budowlane [5]

Ustawa traktuje zabytki w sposób szczególny i podkreśla fakt, że obiekt budowlany należy projektować i budować zapewniając: „ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską”.

Ustawa ta normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, a w szczególności, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

Ustawa Prawo Ochrony Środowiska [6]

Ustawa mówi m.in. o tym, że ochrona środowiska polega również na zachowaniu wartości kulturowych. Ustawa określa również, że przy sporządzaniu prognozy oddziaływania na środowisko dla polityk, strategii, planów lub programów należy dokonać analizy i oceny oddziaływania m.in. na obiekty zabytkowe. W przypadku odstąpienia od przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko, ustawa nakłada obowiązek sprawdzenia, czy decyzja o odstąpieniu uwzględnia obszary mające znaczenie dla dziedzictwa kulturowego

Dla ochrony dziedzictwa kulturowego przepis ten jest istotny w kontekście budowy wież telefonii komórkowej oraz budowy farm wiatrowych i ich oddziaływanie na krajobraz kulturowy, a więc przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze.

Ustawa o ochronie przyrody [7]

Zgodnie z art. 2 ust. 2 pkt. 5 Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień. Ustawa wprowadza definicję „terenów zieleni” jako tereny urządzone wraz z infrastrukturą techniczną i budynkami funkcjonalnie z nimi związanymi, pokryte roślinnością, pełniące funkcje publiczne, a w szczególności parki, zieleńce, promenady, bulwary, ogrody botaniczne, zoologiczne, jordanowskie i zabytkowe, cmentarze, zieleń towarzysząca drogom na terenie zabudowy, placom, zabytkowym fortyfikacjom, budynkom, składowiskom, lotniskom, dworcom kolejowym oraz obiektom przemysłowym.

Zgodnie z art. 83a ust. 1 zezwolenie na usunięcie drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wydaje wójt, burmistrz albo prezydent miasta, a w przypadku gdy zezwolenie dotyczy usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków - wojewódzki konserwator zabytków.

Ustawa o gospodarce nieruchomościami [8]

W rozumieniu ustawy, celem publicznym jest między innymi: opieka nad nieruchomościami, stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa określa między innymi postępowanie wobec nieruchomości objętych prawną ochroną konserwatorską, w tym:

- sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. (art. 13 ust. 4);
- podział nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków dokonuje się na podstawie pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 96 ust. 1 pkt. 1a)
- oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości gruntowej, na której zlokalizowane są obiekty wpisane do rejestru zabytków może wiązać się z wprowadzeniem przy określaniu sposobu korzystania nabywcy z tej nieruchomości obowiązku odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w umowie (art. 29 ust. 2);
- cenę nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50 %. Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę (art. 68 ust. 3). Identyczny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73 ust.4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84 ust.4);
- w przypadku sprzedaży (bądź prawa użytkowania wieczystego) nieruchomości wpisanej w rejestr zabytków prawo pierwokupu przysługuje gminie (art. 109 ust. 1 pkt 4).

Ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej [9]

Ustawa precyzuje, że działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury (art. 1 ust. 1). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. (art. 1 ust. 2). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4). Art. 2 ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, wśród których znajdują się obok teatrów, oper, operetek, filharmonii, orkiestr, kin, muzeów, bibliotek, domów kultury, ognisk artystycznych, galerii sztuki - ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9 ust. 1, 2). Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań i dokumentacji, biura wystaw artystycznych, galerie i centra sztuki, FilMOTEKA Narodowa, biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej - prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury. Do podstawowych zadań tych instytucji należy między innymi sprawowanie opieki nad zabytkami.

Ustawa o działalności pożytku publicznego i wolontariacie [10]

W myśl ustawy, gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe. Do strefy zadań organizacji pożytku publicznego (Fundacje i Stowarzyszenia) można zaliczyć działalność na rzecz kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4 ust.1 pkt 16), które wymienione są w statucie organizacji. Na rzecz działalności statutowej organizacje takie mogą uzyskać w drodze otwartego konkursu ofert zlecenie na realizację zadania publicznego, związanego z ochroną i opieką nad zabytkami, rozumianą zarówno jako dbanie

o fizyczny stan zachowania obiektów, jak też ich promocję, popularyzację i działalność edukacyjno-społeczną, opartą o regionalne i ponadregionalne dziedzictwo kulturowe.

Pozostałe akty prawne i wykonawcze

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach regulują przepisy:

- Ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. *o muzeach* [11], która określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów
- Ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. *o bibliotekach* [12], która mówi że biblioteki i zbiory stanowią dobro narodowe oraz służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. *o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach* [13].

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się również w rozporządzeniach:

- 1) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne [14];
- 2) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” [15];
- 3) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych [16];
- 4) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem [17];
- 5) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011r. w sprawie wywozu zabytków za granicę [18];
- 6) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych [19];
- 7) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 lipca 2015 r. w sprawie nagród za znalezienie zabytków lub materiałów archiwalnych [20];
- 8) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków [21];
- 9) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami [22];
- 10) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 sierpnia 2015 r. w sprawie krajowego rejestru utraconych dóbr kultury [3];

3.2 Organy ochrony zabytków

Ustawa o.z.o.n.z. w art. 89 wymienia organy ochrony zabytków, tj. ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu, którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków (GKZ) oraz wojewodę, w imieniu, którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków.

Zgodnie z art. 90 ustawy o.z.o.n.z. Generalny Konserwator Zabytków jest sekretarzem lub podsekretarzem stanu w urzędzie obsługującym ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Generalny Konserwator Zabytków realizuje przypisane mu zadania przy pomocy Departamentu Ochrony Zabytków w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Do zadań wykonywanych przez Generalnego Konserwatora Zabytków należy w szczególności:

- 1) opracowywanie krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz z koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 3) podejmowanie działań związanych z wspieraniem rozwoju regionalnego i realizacją kontraktów wojewódzkich w sprawach opieki nad zabytkami;
- 4) prowadzenie krajowej ewidencji zabytków i krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem;
- 5) wydawanie decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych;
- 6) organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie przestrzegania oraz stosowania przepisów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 7) sprawowanie nadzoru nad działalnością wojewódzkich konserwatorów zabytków;
- 8) promowanie badań naukowych w zakresie konserwacji zabytków;
- 9) organizowanie szkoleń dla służb konserwatorskich;
- 10) organizowanie konkursów promujących opiekę nad zabytkami, w tym przyznawanie wyróżnień, nagród pieniężnych lub rzeczowych;
- 11) opiniowanie wniosków o nadanie odznaki "Za opiekę nad zabytkami";
- 12) współpraca z organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków;
- 13) organizowanie szkoleń w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 14) podejmowanie działań dotyczących troski o zabytki związane z historią Polski, pozostające poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Do zadań wykonywanych przez wojewódzkiego konserwatora zabytków należy w szczególności:

- 1) realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) sporządzanie, w ramach przyznaných środków budżetowych, planów finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 3) prowadzenie rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gromadzenie dokumentacji w tym zakresie;
- 4) wydawanie, zgodnie z właściwością, decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych;
- 5) sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych zadań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach oraz badań archeologicznych;
- 6) organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 7) opracowywanie wojewódzkich planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych oraz koordynacja działań przy realizacji tych planów;
- 8) upowszechnianie wiedzy o zabytkach;
- 9) współpraca z innymi organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków.

Przy ministrze właściwym do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego działa Rada Ochrony Zabytków, jako organ opiniodawczo-doradczy w sprawach realizacji polityki Rady Ministrów w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Do zadań Rady Ochrony Zabytków należy wydawanie opinii w sprawach dotyczących w szczególności:

- 1) Założeń do projektu krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i projektu tego programu;
- 2) Oceny realizacji zadań wynikających z koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w odniesieniu do zabytków;

- 3) Ochrony pomników historii;
- 4) Projektów aktów prawnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Przy Generalnym Konserwatorze Zabytków działa Główna Komisja Konserwatorska, jako organ opiniotwórczy do działań konserwatorskich podejmowanych przy zabytkach. Główna Komisja Konserwatorska wydaje, w szczególności, opinie w sprawach:

- 1) stosowania metod, technologii i materiałów niezbędnych dla ratowania zabytków;
- 2) prawidłowości i zasadności planowanych oraz przeprowadzonych prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach oraz badań archeologicznych;
- 3) sposobu i zasad postępowania w przypadku wystąpienia zagrożeń dla poszczególnych zabytków.

Istotną rolę w zakresie opieki i ochrony nad zabytkami odgrywa również Narodowy Instytut Dziedzictwa posiadający ośrodki regionalne w poszczególnych województwach.

3.3 Zadania i kompetencje organów gminy w zakresie opieki nad zabytkami

Za realizację zadań związanych z ochroną zabytków odpowiedzialna jest zarówno administracja rządowa (wojewódzcy konserwatorzy zabytków oraz Generalny Konserwator Zabytków), jak również jednostki samorządu terytorialnego wszystkich szczebli. Zadania odnoszą się zarówno do ochrony zabytków, jak i opieki nad zabytkami, bowiem jednostki samorządu terytorialnego są także właścicielami zabytków nieruchomych i na równi z pozostałymi właścicielami zobowiązane są do opieki nad nimi (art. 5 i art. 71 ustawy o.z.o.n.z.). W myśl art. 109 ust. 1 pkt 4 ustawy *o gospodarce nieruchomościami* [8] gminie przysługuje prawo pierwokupu w wypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawo użytkowania wieczystego takiej nieruchomości.

Obok zadań własnych, o których mowa w art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy *o samorządzie gminnym* [2], u. o. z. przekazała jednostkom samorządu terytorialnego znaczące kompetencje w realizacji zadań ochronnych. Jednostki samorządu terytorialnego urzeczywistniając postanowienia programów opieki nad zabytkami uzupełniają działania państwa w zakresie prawnej ochrony zabytków (art. 87 ustawy o.z.o.n.z.): gminy dysponują kompetencjami w zakresie ustanowienia parku kulturowego, prowadzenia gminnych ewidencji zabytków oraz wprowadzania ochrony konserwatorskiej w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (art. 16 – 20 ustawy o.z.o.n.z.).

Regulacje w zakresie zadań i kompetencji organów samorządu gminnego w dziedzinie ochrony dóbr kultury zawarte są w dwóch ustawach:

- 1) Ustawa *o samorządzie gminnym* [2] - wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. W art. 7 ust. 1, pkt 9 ustawy o samorządzie gminnym [2] zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.
- 2) Ustawa *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* [1] - w art. 81 dopuszcza możliwość udzielenia dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane zgodnie z art. 77 może obejmować nakłady konieczne na:
 - a) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
 - b) przeprowadzenie badań konserwatorskich, architektonicznych lub archeologicznych;
 - c) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;

- d) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- e) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
- f) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- g) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- h) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- i) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- j) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50 % oryginalnej substancji tej przynależności;
- k) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- l) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- m) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- n) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
- o) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- p) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt g)-o);
- q) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Dotacja może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru. Łączna kwota dotacji nie może przekraczać wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót. Organy uprawnione do udzielania dotacji prowadzą wykazy udzielonych dotacji oraz informują się wzajemnie o udzielonych dotacjach.

Podkreślić należy, że jednostkom samorządu terytorialnego powierzona została troska o zachowanie krajobrazów kulturowych. Zostały one wyposażone w kompetencję tworzenia parków kulturowych, w celu ochrony wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Wprowadzenie formy ochrony w postaci parku kulturowego następuje w formie uchwały rady gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Gminy Świątajno zbieżny jest z dokumentami planistycznymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami na szczeblu krajowym, wojewódzkim i powiatowym. Cele poszczególnych programów i polityk w zakresie ochrony zabytków zostały opisane poniżej.

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Świątajno powinien funkcjonować w powiązaniu z dokumentami programowymi opracowywanymi na poziomie kraju. Należą do nich: Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017, Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 i Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 wraz z uzupełnieniem na lata 2004-2020 (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21. 09.2004 r.)

Głównym celem strategicznym jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturowego regionów w Polsce poprzez m.in. zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywną ochronę zabytków. Wśród kierunków działań wymieniono kompleksową rewaloryzację obiektów zabytkowych, ich adaptację na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, społeczne, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości, promocję potencjału kulturowego regionów.

Instrumentem realizacji Strategii jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i dziedzictwa kulturowego”. Wśród najważniejszych celów strategicznych państwa w sferze ochrony zabytków wymieniono:

- przygotowania skutecznego systemu prawnego – finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami,
- podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa,
- poszukiwanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służb konserwatorskich,
- intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie
- kompleksowa poprawa stanu zachowania zabytków nieruchomych.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020 wprowadza programy operacyjne służące realizacji strategii. Jednym z nich jest Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”, który jak dotąd ogłaszany był corocznie. Program realizowany jest w ramach dwóch komplementarnych priorytetów:

- Rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych, celem którego jest poprawa stanu zachowania zabytków, zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego, kompleksowa rewaloryzacja zabytków, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych
- Rozwój kolekcji muzealnych, koncentruje się na zadaniach związanych z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, konserwacji i digitalizacją muzealiów, wspieraniu rozwoju muzealnych pracowników konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych.

4.1.2 *Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017*

Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017 z dnia 24 czerwca 2014 roku, przyjęty przez Radę Ministrów jest efektem wykonania upoważnienia ustawowego, zawartego w artykułach 84 i 85, ust. 1 ustawy o.o.n.z. Założenia w nim zawarte w sposób ogólny odnoszą się do sytuacji poszczególnych gmin, nakreślają jednak główne kierunki i założenia:

- 1) wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków, w tym tworzenie podstaw współdziałania z organami samorządu terytorialnego;
- 2) tworzenie warunków dla wypracowania rozwiązań modelowych oraz ich upowszechnienie.

Celem głównym jest „Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków” w oparciu następujące działania:

1) Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce:

- a) porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych,
- b) przygotowanie ratyfikacji Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego,

- c) wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych zgodnie z obowiązującą doktryną konserwatorską,
- d) wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego,
- e) opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych,
- f) opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków,
- g) kontynuacja badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

2) Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków:

- a) zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach,
- b) wypracowanie standardów, pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków, a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną,
- c) podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków,
- d) merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

3) Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji:

- a) przygotowanie ratyfikacji Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa,
- b) wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych,
- c) promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu,
- d) zwiększanie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego.

Ponadto Krajowy Program zakłada realizację tzw. zagadnień horyzontalnych czyli tematów priorytetowych. Wśród nich należy zwrócić uwagę na:

- konieczność dostosowania prawa i praktyki ochrony zabytków w Polsce do standardów międzynarodowych – ochrona zabytków ruchomych, wdrożenie podejścia krajobrazowego, w tym podkreślenie roli parków kulturowych;
- zwiększenie efektywności ochrony lokalnego dziedzictwa kulturowego poprzez lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w ich otoczeniu;
- zwiększenie zaangażowania samorządów w ochronę i opiekę nad zabytkami oraz wzmocnienie zaangażowania społecznego na rzecz ochrony zabytków;
- działania administracyjne na rzecz zwiększania dostępności obiektów zabytkowych dla osób niepełnosprawnych.

Wdrażanie programu zakłada ścisłą współpracę Generalnego Konserwatora Zabytków (działającego w imieniu ministra kultury i dziedzictwa narodowego), wojewódzkich konserwatorów zabytków, urzędu obsługującego ministra kultury i dziedzictwa narodowego, urzędów wojewódzkich oraz Narodowego Instytutu Dziedzictwa, Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, Narodowego Muzeum Morskiego – instytucji wdrażających program.

4.1.3 *Strategia Rozwoju Kraju 2020 - Aktywne społeczeństwo, Konkurencyjna gospodarka, Sprawne państwo*

Strategia Rozwoju Kraju 2020 - Aktywne społeczeństwo, Konkurencyjna gospodarka, Sprawne państwo (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 25.09.2012r.) jest najważniejszym dokumentem w perspektywie średniookresowej, wskazującym cele strategiczne dla rozwoju kraju do 2020 r. skoncentrowane w trzech obszarach:

- 1) Sprawne i efektywne państwo.
- 2) Konkurencyjna gospodarka.
- 3) Spójność społeczna i terytorialna

Strategia Rozwoju Kraju 2020 zakłada poprawę dostępu do wiedzy o dziedzictwie kulturowym, a w efekcie wzrost świadomości społecznej w związku z postulowanym upowszechnieniem wykorzystania technologii cyfrowych. Wprowadzeniu odpowiednich standardów świadczenia usług publicznych oraz zwiększeniu ich dostępności służyć będzie szersze i bardziej kompleksowe wykorzystanie technologii informatycznych i komunikacyjnych oraz rozwój niezbędnej do tego infrastruktury, w tym usług kulturalnych (digitalizacja zasobów kultury i dziedzictwa narodowego. Działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego są również ważnym czynnikiem rozwoju i podnoszenia atrakcyjności miast, wpływają na budowanie silnej pozycji ośrodków miejskich.

W strategii znajdują się zapisy mówiące o obowiązku sporządzania planów zagospodarowania przestrzennego obszarów miejskich, związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego. Drugim działaniem jest digitalizacja zasobów dziedzictwa narodowego oraz zapewnienie ich właściwego przechowywania. Ponadto wspierany będzie rozwój infrastruktury społecznej – w tym infrastruktury kulturalnej oraz działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego.

Ponadto wspierany będzie rozwój infrastruktury społecznej - w tym infrastruktury kulturalnej- oraz działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego, co stanowi ważny czynnik rozwoju i podnoszenia atrakcyjności gminy (Cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych, Priorytet III.3.2. Wzmacnianie ośrodków wojewódzkich).

4.1.4 *Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020*

Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020 (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 26.03.2013 r.) za cel główny wyznacza wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju. Głównemu celowi przyporządkowano cztery cele szczegółowe, wśród których czwarty, „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego”, priorytet 4.1. „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej” odnieść można do ochrony dziedzictwa kulturowego. Wśród kierunków działań wymienia się:

- tworzenie warunków wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym,
- ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu,
- digitalizację, cyfrową rekonstrukcję i udostępnianie dóbr kultury.

W Strategii podnosi się również kwestię aktywnego udziału społeczeństwa w ochronie zabytków i opiece nad nimi.

4.1.5 *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do roku 2030*

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do roku 2030 (przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r.). Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat. Jest najważniejszym dokumentem dotyczącym ładu przestrzennego Polski. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie. Koncepcja ta kładzie szczególny nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Koncepcja formułuje także zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa, w tym powodziowego. W znacznie większym stopniu niż dotychczas uwzględnia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu,
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na terenach o niższym reżimie ochronnym,
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich;
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów przemysłowych, pokolejowych, opuszczonych wsi przez przyjęcie regulacji z zakresu rewitalizacji obszarów miejskich i starych zasobów mieszkaniowych.

4.2 *Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu*

4.2.1 *Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020*

Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego (RPO WiM) na lata 2014-2020 został przyjęty uchwałą Zarządu Województwa nr 16/150/15V z dnia 24 marca 2015 r. Głównym celem RPO WiM jest zwiększenie konkurencyjności oraz zapewnienie spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej dla podniesienia atrakcyjności województwa warmińsko-mazurskiego, jako miejsca do inwestowania, pracy i zamieszkania.

Za wizytówkę województwa uważa się kulturę i dziedzictwo regionu. Warmińsko-mazurskie charakteryzuje się różnorodnością folkloru, tradycji i kultury, co świadczy o bogatej historii tych terenów. Korzystanie z tych wartości napotyka wiele barier, między innymi: nie za dobry stan techniczny i funkcjonalny obiektów kultury, niedostateczne wsparcie przeznaczone na kulturę, brak strojów regionalnych czy instrumentów muzycznych, brak odpowiedniej bazy do organizowania imprez. Problemem jest również brak skutecznej informacji o przedsięwzięciach kulturalnych, co przekłada się na bardzo niski poziom wiedzy potencjalnych turystów o ofercie miasta i regionu w tym zakresie. Województwo plasuje się na czwartym miejscu w Polsce pod względem liczby obiektów nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, jedynym z problemów i równocześnie najczęściej spotykanym jest niszczenie starej zabudowy również tej wpisanej do rejestru, spowodowane jest to postępującym procesem dekapitalizacji czy długoletnim zaniedbaniem. Wszystkie te czynniki spowodowały nieodwracalne straty.

We wschodniej części woj. położona jest niezwykle bogata pod względem przyrodniczym, pełna historycznych zabytków oraz chętnie odwiedzana przez miłośników sportów wodnych, wędkarstwa i

rekreacji Kraina Wielkich Jezior Mazurskich. Szlak żeglowny Wielkich Jezior Mazurskich to największy i najpopularniejszy szlak żeglugi śródlądowej w Polsce, jego łączna długość to 127 km. W wachlarz obiektów dziedzictwa kulturowego i historycznego województwa wplatają się ponadto zespoły urbanistyczne, ruralistyczne, obiekty użyteczności publicznej oraz cmentarze. Stan techniczny wielu instytucji kultury, zespołów dziedzictwa kulturowego jest zły, przez co kwalifikują się do przebudowy, modernizacji, renowacji lub rewaloryzacji. Głównymi powodami obecnego stanu są: brak poczucia łączności napływowej ludności z tradycją, historycznym miejscem; brak poszanowania dla zastanych zasobów i niszczące formy eksploatacji, pomysły i realizacje niezgodne z wymogami i uwarunkowaniami, nieuregulowane sprawy własności. Ze względu na kubaturę lokalnych zabytków i instytucji kultury, działania na ich rzecz wymagają znacznych nakładów inwestycyjnych, pozostających poza zasięgiem jednostek samorządu terytorialnego.

Wśród mocnych stron województwa warmińsko-mazurskiego wymieniane są zarówno walory przyrodniczo-krajobrazowe, jak i dziedzictwo kulturowe, stanowiące fundament rozwoju społeczno-gospodarczego.

Zagadnienia związane z ochroną dziedzictwa kulturowego i historycznego zostały przeanalizowane w ramach osi priorytetowej 6 „Kultura i dziedzictwo”. Wśród priorytetów inwestycyjnych zaproponowano:

- 1) zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego, w ramach którego przewidziano wsparcie na ochronę, zachowanie i zabezpieczenie obiektów dziedzictwa kulturowego i obiektów zabytkowych;
- 2) zachowanie walorów architektoniczno-krajobrazowych i kulturowych miasteczek i wsi, inwestycje w instytucje kultury by dostosować je do nowoczesnej działalności kulturalnej, w tym zakup trwałego wyposażenia oraz konserwacja muzealiów, starodruków, wsparcie instytucji kultury na rzecz włączenia ich w tworzenie produktów turystycznych i oferty wypoczynkowo-turystycznej, wzmocnienia ich funkcji regionotwórczej;
- 3) wsparcie rozwoju centrów informacji kulturalnej i miejsc promocji kultury (festiwale wraz ze służącą im infrastrukturą, wystawy, wydawnictwa, itp.).

4.2.2 Plan zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Warmińsko-Mazurskiego (PZPWWM) przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego NR VII/164/15 z dnia 27 maja 2015r. jest podstawowym narzędziem prowadzenia polityki przestrzennej na poziomie regionu, rozumianej jako celowe oddziaływanie władz województwa na rozmieszczenie funkcji i przestrzenne różnicowanie dynamiki rozwoju. Głównym zadaniem Planu jest określenie przestrzennych uwarunkowań rozwoju oraz kierunków i priorytetów kształtowania środowiska przyrodniczego, kulturowego i zurbanizowanego w ciągu najbliższych kilkunastu lat, w dostosowaniu do strategicznych kierunków rozwoju społecznego i gospodarczego województwa zawartych w Strategii Rozwoju Województwa Warmińsko-Mazurskiego, z równoczesnym uwzględnieniem koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.

PZPWWM tematykę związaną z ochroną zabytków opisuje w rozdziale 2. „Kierunki polityki przestrzennej”, pkt 2.3. „Środowisko przyrodnicze i kulturowe”. Głównymi celami polityki przestrzennej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego są:

- 1) Zachowanie, ochrona i utrzymanie w dobrym stanie najważniejszych w skali regionalnej i ponadregionalnej obiektów zabytkowych poprzez:
 - poprawa stanu zachowania krajobrazu kulturowego i dziedzictwa regionalnego oraz odnowa wsi z zachowaniem jej historycznego charakteru,
 - realizację programów opieki nad zabytkami, w tym również „programu opieki nad zabytkami województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2012-2015”,

- utworzenie parków kulturowych, obejmujących szczególnie cenne elementy dziedzictwa kulturowego regionu – założenia pałacowo-parkowe, wsie historyczne, fortyfikacje nowożytne, budowle inżynierskie i zabytki archeologiczne,
- rewaloryzacja zabytkowych centrów miast i wsi,
- podwyższanie rangi ochrony prawnej zespołów zabytkowych oraz innych obiektów o unikatowych walorach,
- utrzymanie zabytkowych cmentarzy wraz z przylegającymi zespołami zieleni,
- ochrona dziedzictwa archeologicznego.

2) Zespoleń i koordynacja form i metod ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez:

- realizację europejskich i światowych tendencji do rozszerzania pola ochrony obejmujące całość dóbr kultury i natury,
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków w polityce rozwoju województwa,
- wspieranie inicjatyw mających na celu podniesienie rangi obiektów i zespołów zabytkowych,
- tworzenie uwarunkowań przestrzennych sprzyjających zachowaniu tożsamości historycznej regionu,
- uznanie dziedzictwa kulturowego za bogactwo stymulujące rozwój gospodarczy,
- wspieranie działań istniejących szlaków tematycznych oraz inicjatyw na rzecz tworzenia nowych, obejmujących charakterystyczne dla województwa, cenne zespoły i obiekty zabytkowe.

3) Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego i rozwój tożsamości regionalnej poprzez:

- wspieranie działań zmierzających do udokumentowania i udostępniania dziedzictwa kulturowego,
- wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego do promocji regionu województwa warmińsko-mazurskiego,
- edukacja społeczeństwa dot. regionalnego dziedzictwa kulturowego,
- współpraca między regionami,

Za główne zasady zagospodarowania przestrzennego w zakresie dziedzictwa kulturowego w PZPWWM uznaje się:

- 1) zachowanie ładu przestrzennego na terenach zabudowy historycznej
- 2) kompleksową ochronę obszarów i obiektów zabytkowych,
- 3) harmonizowanie zabytkowych układów urbanistycznych w powiązaniu z rozwojem osadnictwa i komunikacji.

W celu skutecznej ochrony krajobrazu kulturowego, przewiduje następujące kierunki działań:

- 1) ograniczenie rozpraszania zabudowy poprzez rozwój budownictwa na zasadzie dogęszczania istniejących jednostek osadniczych,
- 2) nie wprowadzanie obiektów agresywnych krajobrazowo,
- 3) stosowanie szczegółowych wytycznych architektonicznych dla nowopowstającego budownictwa zagrodowego, mieszkaniowego oraz usługowego i ich egzekwowanie,
- 4) izolowanie zielenią obiektów dysharmonijnych,
- 5) zachowanie i ochronę wyróżniających cech przestrzeni stanowiących o tożsamości miejsca

4.2.3 Program opieki nad zabytkami dla województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2016-2019

Program opieki nad został przyjęty w formie uchwały Nr XIII/240/11 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 28 grudnia 2011 r. „Programu Opieki nad Zabytkami Województwa

Warmińsko-Mazurskiego na lata 2016-2019". Jest to dokumentem o charakterze uzupełniającym w stosunku do innych dokumentów strategiczno-programowych, które mają na celu spowodować podjęcie działań, wpierać i koordynować prace związane z ochroną zabytków i krajobrazu kulturowego, a także jego promowanie i upowszechnianie przez samorząd województwa. Program określa cele, do których należy dążyć w zakresie pieki nad zabytkami, wskazać zadania i sugerować sposoby ich realizacji poprzez określenie podstawowych założeń organizacyjnych, finansowych, promocyjnych a przede wszystkim edukacyjnych.

Program opieki nad zabytkami dla województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2016-2019 określa cele i kierunki działań, według których powinien być realizowany, w odnośnie do całego województwa warmińsko-mazurskiego, którego adresatem nie są tylko władze województwa ale i inne instytucje sprawujące w różnej formie opiekę nad zabytkami.

Wyznaczonymi celami strategicznymi i priorytetami Programu opieki nad zabytkami dla województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2016-2019 zgodnymi z niniejszym opracowaniem są:

Cel I - Zespole i koordynacja form i metod ochrony dziedzictwa kulturowego

- Uwzględnianie uwarunkowań ochrony dziedzictwa i krajobrazu kulturowego zabytków, w polityce rozwoju województwa.
- Dążenie do zwiększenia zaangażowania sektora prywatnego w rewaloryzację obiektów zabytkowych.
- Budowanie kapitału społecznego poprzez aktywizację i wspieranie działań organizacji pozarządowych w realizacji zadań związanych z ochroną zabytków (konkursy, powierzanie ściśle określonych zadań, wsparcie finansowe dla projektów itp.).
- Wspieranie inicjatyw okalnych zmierzających do tworzenia np. Niewielkich skansenów lub izb pamięci w zabytkowych obiektach, na terenie województwa warmińsko-mazurskiego.

Cel II – Dążenie do utrzymania obiektów zabytkowych w jak najlepszym stanie, ze szczególnym uwzględnieniem obiektów i zespołów charakterystycznych dla województwa warmińsko-mazurskiego.

- Wspieranie polityki konserwatorskiej.
- Inicjowanie i wspieranie działań zmierzających do wyszukiwania nowych właścicieli lub dzierżawców dla obiektów zabytkowych wymagających zagospodarowania.
- Dofinansowania wybranych prac badawczych i dokumentacji-wprowadzenie systemu wojewódzkich grantów badawczych.
- Dofinansowania prac konserwatorskich przy zabytkach.
- Wypracowanie programu wspomagania finansowego długofalowych działań na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków regionu.

Cel III – opieka nad zabytkami ruchomymi

- Wspieranie działań prac konserwatorskich przy obiektach ruchomych.
- Wspieranie programów badawczych mających na celu pełne rozpoznanie istniejących zasobów,
- Inicjowanie i wspieranie badań konserwatorskich.
- Dofinansowanie prac konserwatorskich przy obiektach o znaczącej wartości artystycznej, historycznej lub naukowej
- Wspieranie inicjatyw zmierzających do publicznej prezentacji obiektów zabytkowych
- Wspieranie i dofinansowanie inicjatyw upowszechniających wiedzę na temat zabytków ruchomych

Cel IV – Stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności muzealnej

- Zapewnienie właściwej kadry muzealnej.
- Zapewnienie odpowiedniej powierzchni magazynowej i wystawienniczej, nowoczesnej infrastruktury technicznej.

- Podejmowanie działań zmierzających do wyodrębnienia funduszy celowych przeznaczonych na zakup i konserwację muzealiów, uruchamianych również w trybie konkursowym.
- Wprowadzenie cyklicznych konkursów.
- Wsparcie organizacji objazdów studyjnych do muzeów.
- Wspólne działania muzeów województwa w ramach „warmińsko-mazurskiego portalu muzealnego”.

Cel V – Opieka nad archeologicznym dziedzictwem województwa warmińsko-mazurskiego

- Edukację i popularyzację w zakresie potrzeby ochrony dziedzictwa archeologicznego poprzez organizację imprez plenerowych, szlaków turystycznych, ścieżek edukacyjnych.
- Wspieranie rewitalizacji zabytków archeologicznych nieruchomych.
- Wspieranie działań prac konserwatorskich.
- Podjęcie działań na rzecz powołania muzeum archeologicznego – nowoczesnej placówki o randze wojewódzkiej.
- Wspieranie działań zmierzających do utworzenia parków kulturowych, działających w oparciu o zabytki archeologiczne.

Cel VI – Ochrona dziedzictwa niematerialnego

- Prowadzenie działań z zakresu ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego Warmii i Mazur zgodnie z wymogami Konwencji UNESCO w Sprawie Ochrony Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego z 17 października 2003 roku.
- Współdziałanie z właściwymi organami administracji rządowej oraz jednostkami samorządu terytorialnego
- Inicjowanie i wspieranie działań edukacyjnych.
- Nadzór nad realizacją zadań z zakresu ochrony niematerialnych dóbr kultury.

Cel VII – Praktyczne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego

- Prowadzenie działań promujących województwo, jako region o szczególnych zasobach i walorach dziedzictwa kulturowego, z wykorzystaniem tych istniejących
- Zwiększanie atrakcyjności form działania muzeów.
- Tworzenie warunków dla funkcjonowania portali internetowych o wielowątkowym profilu informacyjnym na temat dziedzictwa kulturowego regionu.
- Promocja zasobów.
- Propagowanie wiedzy i edukacja w zakresie historii oraz dziedzictwa i krajobrazu kulturowego regionu na różni szczeblach.
- Współorganizacja i rozszerzenie formuły Europejskich Dni Dziedzictwa.

Rezultatem realizacji Programu powinno być osiągnięcie stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie województwa warmińsko-mazurskiego oraz zachowania krajobrazu kulturowego.

4.2.4 *Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Województwa Warmińsko-Mazurskiego do 2025r.*

Strategia Rozwoju Województwa Warmińsko-Mazurskiego została przyjęta uchwałą Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego XXXVIII/553/13 z dnia 25 czerwca 2013 roku. W dokumencie wyznaczono szereg celów strategicznych, jednak nie zawierają one zbyt wielu odniesień do tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego. Województwo warmińsko-mazurskie na tle kraju odznacza się znaczącą liczbą obiektów zabytkowych. Region o wysokich walorach przyrodniczych w głównej mierze oparty na jeziorach i rzekach. Strategia rozwoju w dużym stopniu skupia się na znaczeniu dwóch miast Olsztyna i Elbląga. System priorytetów jakie w niej poruszono to konkurencyjna gospodarka, otwarte społeczeństwo

oraz nowoczesne sieci. W analizie SWOT obszary przyrodnicze prawnie chronione oraz zabytki zostały określone jako mocne strony.

Wszystkie walory oraz tradycje są utożsamiane z rozwojem sektora turystycznego powodując to, że ogromna liczba gmin tego województwa pod względem rozwoju funkcji turystycznej należy do najlepszych grup w Polsce, brylują tu głównie miasta i gminy pojezierza mazurskiego oraz iławskiego. Żeby jednak doszło do rozwoju sektora turystycznego należy postawić na konserwację, rewaloryzację i zagospodarowanie dóbr kultury, co pozwoli na urozmaicenie ofert w zakresie turystyki kulturowej

Warmiosko-mazurskie odnotowuje znaczącą dynamikę liczby osób zainteresowanych ofertą muzealną.

Podstawą jest ochrona środowiska i promowanie efektywności jej zasobów. Wszystko to jest osadzone w środowisku przyrodniczym, które determinuje działania ludzkie w tym regionie. Szczególnym zainteresowaniem turystów cieszą się gminy oferujące możliwości uprawiania turystyki wodnej oraz gminy, na terenie których turystyczny krajobraz tworzą zamki, kościoły i inne obiekty związane z historią regionu. Dlatego tak ważnym elementem jest włączenie obiektów zabytkowych do procesu integracji województwa oraz rozszerzenia w programach edukacyjnych zagadnień związanych z historią regionu i zagadnień z zakresu dziedzictwa kulturowego, co wspomogą w budowaniu tożsamości regionalnej.

4.2.5 *Strategia Rozwoju Powiatu Oleckiego na lata 2016-2025*

Strategia Rozwoju Powiatu Oleckiego na lata 2016-2025 została przyjęta Uchwałą Nr XIII/63/2015 z dnia 26 listopada 2015 r. Jest to aktualizacja strategii z lat 2003-2015 zapoczątkowanego w 1999 roku.

Głównym celem strategii województwa jest: Spójność ekonomiczna, społeczna i przestrzenna Warmii i Mazur regionem Europy.

Dziedzictwo kulturowe powiatu zostało scharakteryzowane jako cel strategiczny III Kultura i kultura fizyczna. Cel operacyjny: Dbłość o dziedzictwo kulturowe Powiatu Oleckiego, upowszechnianie wiedzy w tym zakresie oraz organizacja działań ochronnych. Kierunkami zdan tego celu związanymi z dobałością o dziedzictwo są między innymi:

- Sprawowanie mecenatu nad działalnością kulturową w powiecie oleckim,
- Promocja działalności artystycznej i kulturalnej powiatu oleckiego w kraju i za granicą,
- Koordynacja, organizacja i współorganizacja imprez kulturalnych, uroczystości i obchodów stałych lub jednorazowych w zasięgu lokalnym, regionalnym, ogólnopolskim i międzynarodowym, w tym między innymi festiwali, koncertów, przeglądów spotkań plenerów, wystwa artystycznych, konkursów, quizów,
- Opracowanie Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Oleckiego,
- Współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w zakresie ochrony zabytków znajdujących się na terenie powiatu oleckiego,
- Onakowanie zabytków znajdujących się na terenie powiatu oleckiego znakami informującymi o tym, że zabytek podlega ochronie,
- Popularyzacja i upowszechnianie wiedzy o zabytkach i kulturze powiatu oleckiego.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1 *Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy*

Podstawowymi dokumentami strategicznymi, planistycznymi i programowymi na szczeblu gminnym, są:

- 1) Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Świętajno w pow. Oleckim na lata 2015-2024
- 2) Plany Odnowy Miejscowości
- 3) Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Świętajno
- 4) Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego Gminy Świętajno
- 5) Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Świętajno

5.1.1 *Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Świętajno w pow. Oleckim na lata 2015-2024*

Głównym celem Strategii jest informacja o podejmowaniu i realizacji wszelkich działań na terenie gminy, w tym tworzenia planów inwestycyjnych. Strategia wpływa na podniesienie wiarygodności gminy wobec inwestorów i innych partnerów zewnętrznych, którzy swoją współpracę mogą opierać na tym dokumencie. Strategia stanowi pomost pomiędzy wszystkimi zainteresowanymi podmiotami w gminie (mieszkańcy, organizacje pozarządowe, stowarzyszenia, przedsiębiorcy, władze gminy), których celem powinno być stworzenie planu wspólnej przyszłości, związanej z ich potrzebami i zamierzeniami.

Misją gminy Świętajno jest „Zrównoważony rozwój gminy w oparciu o jej potencjał gospodarczy, aktywność mieszkańców i warunki środowiskowe”.

W strategii wyznaczono obszary strategiczne i cele operacyjne. W obszarze strategicznym I „Lokalna gospodarka, w tym turystyka i rolnictwo” wskazano jako mocną stronę to, iż każda miejscowość w gminie posiada swoją udokumentowaną historię, ściśle związaną z kulturą regionu.

Strategia zakłada wyprowadzenie wśród mieszkańców idei społecznej i gospodarczej odpowiedzialności za rozwój, celem operacyjnym jest wspieranie inicjatyw mających na celu zintegrowany rozwój turystyki aktywnej kwalifikowanej (w tym pieszej, rowerowej, jeździeckiej, kajakarskiej itp.), poprzez oznakowanie istniejących w gminie miejsc związanych z historią obszaru oraz lokalizacji podmiotów świadczących usługi turystyczne.

Strategia zakłada rozwijanie infrastruktury rekreacyjnej wokół zbiorników wodnych oraz miejsc historycznych.

5.1.2 *Plany Odnowy Miejscowości*

Plany odnowy miejscowości to dokumenty operacyjne, określające plan, strategię działań społeczno-gospodarczych, cele, priorytety i zasady wspierania zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. Plan skupia się na aspektach społecznych, ekonomicznych i środowiskowych tego rozwoju, w sposób zrównoważony. Konstrukcja dokumentu opiera się na kilku zasadniczych komponentach, do których należą: ogólna charakterystyka miejscowości, analiza zasobów miejscowości służąca przedstawieniu stanu rzeczywistego, analiza SWOT, planowane kierunki rozwoju wsi; plan inwestycyjny w kontekście uwzględnienia kierunków rozwoju miejscowości.

Dokument ma charakter poznawczy, który służy szerokiemu i kompleksowemu rozpoznaniu obecnego stanu miejscowości i potencjału rozwoju w szerszej perspektywie. Stwarza także możliwości decyzyjne w sprawach podejmowania przedsięwzięć inwestycyjnych, które pozwalają na wcześniejsze podjęcie prac przygotowawczych dla planowanych działań w miejscowości, które pozwalają na wykorzystanie zasobów miejscowości i jej rozwój. Dokument ma charakter otwarty, co oznacza, że plan rozwoju miejscowości powinien być aktualizowany w odniesieniu do oczekiwań i potrzeb mieszkańców, oraz zmieniających się warunków lokalnych i regionalnych.

Obowiązującymi Planami Odnowy Miejscowości na terenie gminy Świątajno, do których nawiązuje niniejszy Program opieki nad zabytkami są:

- Plan odnowy miejscowości Świątajno na lata 2009-2015 przyjęty Uchwałą Nr XXVI/134/09 Rady Gminy Świątajno z dnia 20 lutego 2009r.
- Plan odnowy miejscowości Cichy i Niemsty w sołectwie Cichy na lata 2009-2015 przyjęty Uchwałą Nr XXVI/136/109 Rady Gminy Świątajno z dnia 20 lutego 2009r. (wraz ze zmianami przyjętymi uchwałą Nr XLII/226/10 z dnia 13 września 2010r. oraz uchwałą Nr X/49/11 z dnia 1 sierpnia 2011 r. Rady Miasta Świątajno)
- Plan odnowy miejscowości Mazury na lata 2010-2017 przyjęty Uchwałą Nr XXXVIII/212/10 Rady Gminy Świątajno z dnia 26 marca 2010r.
- Plan odnowy miejscowości Kukówko i Leśniki w sołectwie Kukówko na lata 2010-2017 przyjęty Uchwałą Nr XXXIX/216/10 Rady Gminy Świątajno z dnia 30 kwietnia 2010r.
- Plan odnowy miejscowości Sulejki i Jurkowo w sołectwie Sulejki na lata 2011-2017 przyjęty Uchwałą Nr VII/35/11 Rady Gminy Świątajno z dnia 27 maja 2011r.
- Plan odnowy miejscowości Giże na lata 2013-2020 przyjęty Uchwałą Nr XXXVI/178/13 Rady Gminy Świątajno z dnia 8 lipca 2013r. (wraz z zmianami przyjętymi uchwałą nr XLIV/218/14 z dn 1 sierpnia 2014r. oraz uchwałą XXXVIII/193/18 z dnia 27 lutego 2018r. Rady Gminy Świątajno)
- Plan odnowy miejscowości Połom na lata 2015-2021 przyjęty Uchwałą Nr XII/51/15 Rady Gminy Świątajno z dnia 30 września 2015r.

5.1.3 *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Świątajno*

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Świątajno zostało przyjęte Uchwałą Nr XII/52/15 Rady Gminy Świątajno z dnia 30 września 2015 r.

W studium w rozdziale II dokonano analizy uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego gminy Świątajno. W punkcie 5 stan dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej szczegółowo zdiagnozowano wartości krajobrazu kulturowego gminy z przedstawieniem zabytków objętych prawną ochroną (ruchomych i nieruchomości), w tym wpisanych do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego, wojewódzkiej ewidencji zabytków województwa warmińsko-mazurskiego, gminnej ewidencji zabytków Gminy Świątajno oraz stanowisk archeologicznych.

Podstawowym celem rozwoju przestrzennego gminy jest uzyskanie takiej struktury funkcjonalno-przestrzennej, która w harmonijny i zrównoważony sposób wykorzysta istniejące walory przyrodniczo-krajobrazowe i kulturowe oraz poprawi warunki życia mieszkańców. Na realizację tego celu w odniesieniu do dziedzictwa kulturowego gminy składa się ***ochrona wartości środowiska kulturowego oraz zabytkowych obiektów i ich udostępnienie.***

Ochronie podlegają zabytki nieruchome wpisane do rejestru Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków i gminnej ewidencji zabytków (wskazane w zestawieniach w rozdziale II Studium w punkcie 5.3.), będące w szczególności:

- 1) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi;
- 2) cmentarzami;
- 3) parkami i innymi formami zaprojektowanej zieleni.

5.1.4 *Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego*

W skutecznej ochronie zabytków pomocne są ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Przy przygotowywaniu powyższych planów rozpatruje się skuteczne możliwości ochrony zabytków podczas realizacji inwestycji, określa się niezbędne rozwiązania

zapobiegające zagrożeniom dla zabytków oraz ustala się sposoby przywracania zabytków do jak najlepszego stanu.

Obowiązująca ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w art. 4 ustanawia cztery formy ochrony zabytków. Wśród nich wymienia „ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego”. Także ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym w art. 1 stanowi, że w planowaniu przestrzennym uwzględnia się zwłaszcza (...) wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków (...).

Celem planowania przestrzennego jest zorganizowanie struktury określonego obszaru w taki sposób, aby życie człowieka jako jednostki i życie społeczeństwa jako zbiorowości mogło rozwijać się w jak najdogodniejszych warunkach. Planowanie przestrzenne polega na wyborze elementów materialnych struktury przestrzennej, odpowiednim rozmieszczeniu ich na planowanym obszarze i ich wzajemnym powiązaniu.

W gminie Świątajno wg stanu na maj 2018 obowiązuje 12 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. W pięciu z nich znajdują się ustalenia dla obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków, wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnej ewidencji zabytków oraz dla stref ochrony konserwatorskiej. Należą do nich:

- Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Świątajno w obrębie Borki przyjęty uchwałą Nr XXIV/98/04 Rady Gminy Świątajno z dnia 22 marca 2004r.
- Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Świątajno części wsi Dudki przyjęty uchwałą Nr XV/55/03 Rady Gminy Świątajno z dnia 26 września 2003r.
- Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego części gminy Świątajno w obrębie geodezyjnym Pietrasze obejmującego działkę nr 81/32 - Miejsce Obsługi Podróżnych przyjęty uchwałą Nr XXXIX/188/05 Rady Gminy Świątajno z dnia 5 sierpnia 2005r.
- Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu „Majątek Marczak” przyjęty uchwałą nr XVII/87/16 Rady Gminy Świątajno z dnia 31 marca 2016r.
- Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w obrębie Leśniki przyjęty uchwałą Nr XVIII/90/16 Rady Gminy Świątajno z dnia 19 maja 2016r.

5.1.5 Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Świątajno

Plan Rozwoju Lokalnego – określa cele strategiczne, szczegółowe oraz zadań realizacyjnych przeznaczonych do wprowadzenia w życie, dzięki którym ma nastąpić poprawa sytuacji społeczno-gospodarczej Wspólnoty Lokalnej. Jest to dokument umożliwiający pozyskanie środków finansowych, które zostaną przeznaczone na realizację wyznaczonych w nim zadań. Środki jakie można uzyskać pochodzą z różnych źródeł lokalnych, regionalnych, krajowych i zagranicznych.

Program został sporządzony w roku 2004 i obowiązuje przez czas przybliżony w następnych latach. Jego założeniem jest realizację zadań w obszarach wiejskich oraz obszarach podlegających restrukturyzacji i jest komplementarny z Programem Rozwoju Powiatu Oleckiego, województwa warmińsko-mazurskiego a także Polski i Unii Europejskiej. Zawiera opis zadań inwestycyjnych w rozdziale IV, budowa i modernizacja gminnej bazy kulturalnej o turystycznej została zapisana jako cel strategiczny nr 7. Jako cel podano: Wykorzystanie potencjału kulturowego, historycznego i przyrodniczego, poprzez rozwój i poprawę stanu obiektów kulturowych; Budowa zaplecza kulturalno i rozrywkowe.

W Planie zostały ujęte zasady kształtowania infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej na terenie gminy, a są nimi:

- dostosowanie skali i formy architektonicznej zabudowy do funkcji rekreacyjnej i turystycznej oraz do regionalnej formy zabudowy,

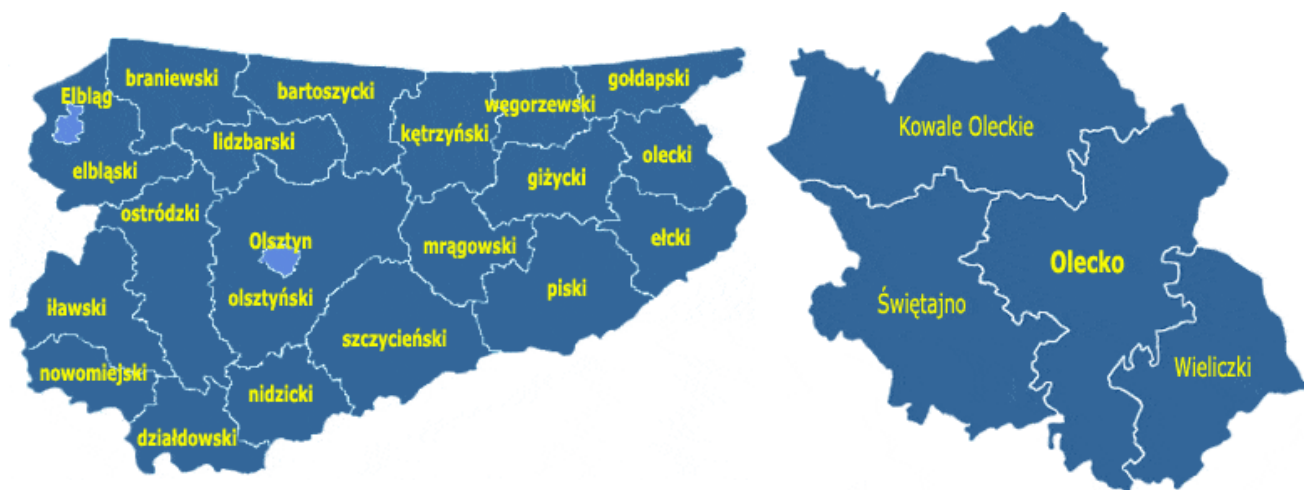
- preferowane związanie zabudowy turystyczno – rekreacyjnej z istniejącymi układami osadniczymi z wyjątkiem utworzenia nowych struktur turystycznych nad jeziorami: Krzywe, Dworackie, Łażno, Litygajno, Dudki i Stopka,
- w miejscowościach o dominującej i towarzyszącej funkcji turystycznej oraz dla nowych struktur konieczna jest organizacja ogólnodostępnych kąpielisk, przystani oraz infrastruktury rekreacyjnej, sportowej - przy liczbie użytkowników powyżej 100,
- dla wymienionych obszarów węzłowych i uzupełniających, ze względu na istniejące warunki środowiska przyrodniczego określono granice pojemności turystycznej

5.2 Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1 Ogólna charakterystyka gminy

Gmina Świątajno to gmina wiejska położona w południowo-zachodniej części powiatu oleckiego, w wschodniej części województwa warmińsko-mazurskiego. Siedzibą gminy jest wieś Świątajno, stanowiąca lokalny ośrodek rozwoju. Od strony północnej graniczy z gminą Kowale Oleckie, od wschodniej z gminą Olecko, od południowej strony z gminami Ełk i Stare Juchy, które wchodzą w skład powiatu ełckiego, natomiast od zachodu graniczy z gminami Kruklanki i Wydminy należące do powiatu giżyckiego. Przez teren gminy przepływa rzeka Łażna Struga jest ona początkowym odcinkiem rzeki Ełk która jest prąym dopływem Biebrzy. Administracyjnie gmina składa się z 34 miejscowości, które tworzą 24 sołectwa: Świątajno, Barany, Borki, Chełchy, Cichy, Dudki, Dunajek, Dworackie, Dybowo, Giże, Gryzy, Jelonek, Jurki, Kije, Krzywe, Kukówko, Mazury, Orzechówko, Pietrasze, Połom, Rogojny, Sulejki, Wronki, Zalesie. Powierzchnia gminy Świątajno wynosi ok. 215 km² z czego 54 % stanowią użytki rolne, 28 % stanowią lasy i obszary zalesione, tereny pod wodami to 8% ogólnej powierzchni. Tereny zabudowane i zurbanizowane to zaledwie 2,3%, pozostałe grunty stanowią niewielki odsetek gminy. Liczba ludności wynosi 4 022 mieszkańców (31.12.2016r.).

Rysunek 1. Gmina Świątajno na tle podziału administracyjnego województwa warmińsko-mazurskiego i powiatu oleckiego

Źródło: www.gminy.pl

Przez teren gminy przebiega droga wojewódzka nr 655 Kąp – Wydminy – Olecko – Raczek – Suwałki – Rutka Tartak droga ta stanowi podstawowe połączenie między gminami sąsiednimi i najbliższymi miastami Olecko i Giżycko. Przez teren gminy Świątajno przebiega 17 dróg powiatowych, których administratorem jest Zarząd Dróg Powiatowych w Olecku oraz 23 drogi gminne. Istnieje również nieczynna linia kolejowa, która w przyszłości może zostać wykorzystana na urządzenie szlaków

rowerowych obecnie przez tereny gminy można korzystać z tras międzyregionalnych Tysiąca Jezior Północnych Węgorzewi – Giżycko –Świątajno – Olecko, oraz Gołdap – Stare Juchy – Orzysz – Mikołajki – Mrągowo – Biskupiec – Olsztyn. Występują tu również dwa szlaki turystyki wodnej: pierwszy jeziora Łažno – Litygajno rzeką Ełk oraz drugi rzeką Ełk – Połomka do jeziora Świątajno.

Centrum gminy znajduje się w odległości ok. 12 km od Olecka, ok. 18 km od miasta Ełk, ok. 35 km od Giżycka a do stolicy województwa Olsztyna ok. 120 km. Gmina sąsiaduje z gminami: Olecko, Kowale Oleckie, Kruklanki, Wydminy, Stare Juchy i Ełk.

Strukturę funkcjonalno-przestrzenną gminy tworzy układ komunikacyjny, użytki leśne i rolne i oraz tereny inwestycyjne. Jednostki osadnicze rozmieszczone są wzdłuż szlaków komunikacyjnych w układzie pasmowo-węzłowym, centralnym punktem gminy oraz ośrodkiem struktury jest miejscowość Świątajno pełniąca wielofunkcyjną rolę zaplecza dla pozostałych jednostek osadniczych. Funkcję produkcyjno-usługową pełnią Dunajek, Cichy i Pietrasze. Z uwagi na swoje położenie miejscowości Mazury, Rogojno i Borki stanowią strukturę nastawioną na rozwój turystyki. Miejscowość Giże z racji opracowanego planu miejscowego tworzy strukturę przygotowaną pod rozwój funkcji mieszkalnych oraz rekreacyjno-wypoczynkowych z uwagi na położenie w jej pobliżu jeziora Dudeckiego.

W Gminie występuje złożoność funkcji: rolnictwo, mieszkalnictwo i turystyka. Strukturę przestrzenną Gminy Świątajno charakteryzują:

- zabudowa wiejska,
- wysoki stopień zalesienia i użytkó rolnych,
- obecność dużego kompleksu rekreacyjno-wypoczynkowego,
- przebieg szlaków rowerowych i drogowych o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym.

Szkielet struktury przestrzennej Gminy wyznaczają:

- układ komunikacyjny (drogi wojewódzkie, powiatowe, gminne),
- jeziora,
- użytki rolne i leśne
- tereny zainwestowane.

Fizjograficznie gmina Świątajno przynależy do Pojezierza Ełckiego oraz północno-wschodnia część wchodzi w skład Garbu Szeskiego (mezoregion) ukształtowane pod wpływem deglacacji fazy pomorskiej wchodzi w skład Pojezierza Mazurskiego (makroregion) a ono z kolei wchodzi w skład Pojezierza Wschodniobałtyckiego (podprowincja). Na północy graniczy z Krainą Węgorapy, na północnym wschodzie ze Wzgórzami Szeskimi i Pojezierzem Zachodniosuwalskim, na wschodzie z Równiną Augustowską, na południu z Kotliną Biebrzańską i Wysoczyzną Kolneńską, na zachodzie z Równiną Mazurską i Krainą Wielkich Jezior Mazurskich.

Najwyższe wzniesienia tworzą wzgórza moren czołowych akumulacyjnych i spiętrzonych, wzgórza na zachodzie sięgają do 190 m.n.p.m a na północnym wschodzie 220 m.n.p.m przy wysokości względnej 20-30m. Centralna część gminy tworzy strefę rozcięcia margonalnego, wzgórza morenowe tworzą ciągi, z pagórkowatą wysoczyzną polodowcową, licznymi obniżeniami wytopiskowymi oraz głębokimi rynnami polodowcowymi. W południowej i wschodniej części gminy występują wzgóra kemowe i moreny martwego lodu o zróżnicowanej wielkości i kształcie. Rynnom polodowcowym towarzyszą często wały ozów.

Pod względem uwarunkowań geologicznych tereny gminy Świątajno pokrywają: podłoża krystaliczne pochodzenia prekambryjskiego są to łupki, fyllity, gnejsy lub granity, sjenity, gabra i kwarcyty; utwory mezozoiku stanowią zlepieńce, piaskowce, mułowce, iłowce, margle i wapienie; utwory paleogeu do gezy, iłowce, mułowce i piaski; warstwa czwartorzędowa żwiry, mułki, ily; utwory holocenijskie to namuły piaszczyste i torfiaste, torfy, piaski rzeczne.

Pod względem hydrograficznym obszar należy do zlewni rzeki Łaźnej Strugi, odwadnia zachodnią część gminy, centralną i wschodnią część odwadnia Połomska Młynówka, północną Mazurka. Większość wysoczyzny to oszary beodpływowe lub o sztucznym odpływie. Jeziora polodowcowe to Łaźno, Litygajno, Dworackie i Krzywe to jeziora rynnowe, natomiast Dudeckie i Kukowino mają charakter przejściowy pomiędzy rynnowymi a zaporowymi. Największym jeziorem jest Łaźno o powierzchni 562,4 ha o średniej głębokości 5,7 m, z linią brzegową o długości 17825 m. Podstawowym zbiornikiem wód podziemnych użytkowych są utworzy czwartorzędowe o miąższości 150-250 m. Większość wód podziemnych posiada dobrą izolację poziomów wodonośnych, a stopień zagrożeń wód jest niski.

Obszar gminy Świętajno zgodnie z podziałem geobotanicznym Polski (Szafer 1977r.) leży w Prowincji Niżowo-Wyżowej, Działu Północnego, Okręgu Pojezierza Mazurskiego Krainy Mazursko-Kurpiowskiej. Charakterystyczną cechą jest znaczny udział gatunków borealnych i subborealnych, gatunków borealo-górskich. Ważnym elementem jest stała obecność świerka w drzewostanie, brak lipy szerokolistnej, dębu bezszypułkowego oraz buka. Charakterystyczną cechą tego regionu jest występowanie boru bagiennego i innych borealnych zbiorowisk roślinnych, torfowisk przejściowych i wysokich związanych z obecnością jezior. Duże zróżnicowanie terenu pod względem siedliskowym oraz wpływów klimatów powoduje znaczną różnorodność flory co odzwierciedla się w bogactwie występujących tam wielu gatunków i zbiorowisk roślinnych uznawanych za bardzo rare lub zagrożone wyginięciem.

W granicach gminy występują obszary chronionego krajobrazu Jezior Oleckich, Pojezierza Ełckiego i Puszczy Boreckiej. Na terenie gminy Świętajno znajdują się obszary Natury 2000: Projektowany Specjalny Obszar Siedlisk Natura 2000 PLH 280016 Ostoja Borecka i Zatwierdzony Specjalny Obszar Ochrony Ptaków Natura 2000 PLB 280006 Puszcza Borecka. Występują pomniki przyrody w liczbie 15 oraz 3 użytki ekologiczne: Jezioro Birek, Torfowisko Połom oraz Wyspa Dunajek.

5.2.2 *Zarys historii obszaru gminy i rozwój przestrzenny wsi*

Po drugiej wojnie światowej teren dzisiejszej gminy Świętajno należał do powiatu oleckiego w województwie białostockim. W 1954 roku po reformie podziału administracyjnego wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych Świętajno stało się gromadą aż do 1973 roku, w którym to powrócono do nazwy gmina.

W 1975 roku powiat olecki przestał istnieć przez co gmina stała się częścią województwa suwalskiego poprzez podziały administracyjne państwa, w 1999 roku doszło do ponownych zmian i tak gmina Świętajno została umiejscowiona w powiecie gołdapsko-oleckim, województwa warmińsko-mazurskiego. Rozporządzenie Rady Ministrów z 31 maja 2001 roku poskutkowało reaktywacją powiatu oleckiego i tak gmina od 2002 roku przynależy właśnie do niego.

Świętajno

Wieś powstała w ramach kolonizacji północno-wschodnich terenów Prus Książęcych, w 1554 roku Krzysztof Glaubitz sprzedał Szczepanowi Kowalowi cztery łany sołeckie W zamian sołtys zobowiązał się do założenia wsi czynszowej nad jeziorem Świętajno na 40 łanach na prawie chełmskim, w ramach czego osadnicy otrzymali dziesięcioletnią wolność mogli użytkować ziemię pańskiej bez ponoszenia za to stosownych opłat. W niedalekim okresie czasu Szczepan zakupił dodatkowy łan dzięki czemu wieś się powiększyła. W roku 1557 założono parafię ewangelicką i wybudowano kościół ten został zniszczony czasie najazdów tatarskich w XVII wieku, jednym z najtragiczniejszych wydarzeń w dziejach parafii była epidemia dżumy, szalejąca w całych Prusach Książęcych w latach 1709-1711 doprowadziła niemal do całkowitego wyludnienia wsi świadczyć o tym może fakt, że na 38,5 włók ziemi aż 35 pozostawało pustych po przejściu zarazy. Nabożeństwa w kościele były odprawiane w języku polskim jeszcze na początku XX wieku. W 1946 roku urodził się ks. Marcin Zygmunt Zieleński, polski duszpasterz luterański w Królewcu i wydawca pism religijnych. Kamienny mur i brama prowadząca na teren kościoła to pozostałość pomnika, który został poświęcony mieszkańcom parafii Świętajno poległym w czasie I wojny światowej. W czasie w

którym wybudowano kościół powstała również szkoła, w której w 1935 roku było zatrudnionych dwóch nauczycieli oraz jedna nauczycielka, do szkoły uczęszczało aż 175 uczniów w ośmiu klasach. Szkoła została ponownie uruchomiona po II wojnie światowej w sierpniu 1945 roku, jako jedna z pierwszych szkół w powiecie oleckim. Świątająno zostało połączone z Oleckiem kolejką wąskotorową w 1911 roku i należało do najpiękniej położonych wsi powiatu, lecz łącznie zostało zniszczone pod koniec II wojny światowej.

Po drugiej wojnie światowej kościół przejął parafię rzymsko-katolicką i został gruntownie odrestaurowany. Wieś Świątająno wraz z okolicznymi miejscowościami do 1945 zamieszkiwała ludność wyznania ewangelicko-augsburskiego. Dlatego kościół został poświęcony najprawdopodobniej przez proboszcza parafii w Olecku, księdza Jana Tomaszewskiego w kwietniu 1946 roku, rok później parafia otrzymała księdza proboszcza a był nim Feliks Mieszkisowski.

W 1947 roku we wsi powstała spółdzielnia handlowa, po czym została zelektryfikowana, następnie uruchomiono ośrodek zdrowia. W 1949 roku została założona gminna biblioteka wraz z czytelnią, na terenie wsi funkcjonowało również Państwowe Gospodarstwo Rolne.

Obecnie w miejscowości znajduje się m.in. bank, urząd pocztowy, ośrodek zdrowia i apteka. Działają również Stowarzyszenie Agroturystyczne „Mazurska Kraina”.

Zabytki które znajdują się w miejscowości to:

- kościół, dawny ewangelicki, obecnie rzymskokatolicki, wraz z plebanią, z pierwszej połowy XIX wieku,
- budynek szkoły z początku XX wieku, murowany,
- zespół dawnej karczmy z początku XX wieku: dom i budynek gospodarczy, murowane,
- liczne przykłady murowanej zabudowy mieszkalnej z początku XX wieku (domy nr: 3, 4, 6, 12, 13, 19, 20, 25, 30, 31, 33, 38),
- cmentarz ewangelicki z XIX wieku, na wschód od wsi,
- cmentarz ewangelicki z drugiej połowy XIX wieku, rodzinny,
- cmentarz ewangelicki z połowy XIX wieku, rodzinny, Świątająno-Kolonia,
- park dworski z przełomu XIX i XX wieku wraz z przyległym terenem zabudowy mieszkalnej i gospodarczej (dwie obory, stodoła i park) oraz aleją dojazdową, Rogowszczyzna (PGR),
- cmentarz ewangelicki z XIX wieku, Rogowszczyzna (PGR),
- most drogowy nad linią kolejową Olecko - Świątająno, 1911, Rogowszczyzna (PGR),

Barany

Wieś powstała w ramach kolonizacji północno-wschodnich terenów Prus Książęcych, położona jest 12 km na północ od Świątająna. Nazwa miejscowości pochodzi od nazwiska jednego z osadników. W 1562 roku starosta książęcy Wawrzyniec von Halle sprzedał zasadźcom Stańkowi Baranowi i Błażejowi Krzywińskiemu cztery włóki sołeckie (miara powierzchni, odpowiadająca wielkością łanowi chełmskiemu), zlokalizowane pomiędzy wsiami Czukty i Kiliany. Osadnicy zobowiązali się do założenia wsi czynszowej na 40 łanach, dzięki czemu otrzymali 10 lat tzw. wolnizny (zwolnienie od szarwarku i czynszu na czas zagospodarowania). Z czasem wieś znacznie zmniejszyła swój obszar i na początku XVII wieku liczyła już tylko 24,5 łana. W 1600 r. w Baranach mieszkali sami Polacy. W 1830 roku powstała szkoła, w której w 1935 roku zatrudniony był tylko jeden nauczyciel uczący w ośmiu klasach liczących ogółem 37 uczniów. W roku 1938 wieś liczyła 147 mieszkańców. W tym samym roku władze hitlerowskie zmieniły nazwę urzędowa wsi na Barnen. Miejscowość w 2010 roku liczyła 169 mieszkańców.

Zabytki znajdujące się we wsi Barany:

- budownictwo z drugiej połowy XIX i początku XX wieku, domy mieszkalne nr 2, 3, 5 oraz zabudowania gospodarcze w zagrodzie nr 2,
- cmentarz ewangelicki z XIX wieku.

Borki

Wieś ulokowana jest na skraju Puszczy Boreckiej w pobliżu zachodniego brzegu Jeziora Łażno oraz nw wschodnim jeziora Litygajno. Pierwsze próby założenie folwarku miały miejsce w okresie kolonizacji północno wschodnich terenów Prus Książęcych, w 1562 roku na mocy przywileju lokacyjnym Rogojn znalazły się zapisy o 20 łanach położonych na terenie obecnych Borek, niestety prace te zakończyły się niepowodzeniem. Do ponownej lokacji wsi na prawie chełmskim doszł w XVIII wieku w ramach osadnictwa szkatułowego. W 1743 roku powstała jednoklasowa szkoła, a w roku 1935 roku do szkoły uczęszczało 55 uczniów. W tym czasie we wsi funkcjonowała agencja pocztowa, siedziba urzędu stanu cywilnego. Borki należały do parafii ewangelickiej w Cichach.

Zabytki znajdujące się we wsi Borki:

- przykłady budownictwa murowanego z początku XX wieku (domy nr: 5, 6, 25, 26, 28),
- cmentarz ewangelicki z XIX wieku,
- cmentarz ewangelicki z XIX wieku, na półwyspie.

Chelchy (osada)

Osada położona jest nad jeziorem Chelchy, 5 km na północ od Świętajna. Pierwsza wzmianka o tej miejscowości jaką podają źródła miała miejsce w 1546 roku jako Klachen. Chelchy (niem. Chelchen bei Duneyken, od 1938 r. Kelchen) – wieś sołecka powstała w ramach koloniacji północno-wschodnich terenów Prus Książęcych, książę Albrecht nadał dobra staroście Krzysztofowi von Glaubitzowi w 1558 roku, było to 100 łanów na prawie lennym z obowiązkiem dwóch służb zbrojnych, jednakże z piętnastoletnią wolnizną. Na większości tego obszaru powstały Doliwy - pierwszy majątek szlachecki na terenie starostwa straduńskiego, Chelchy wydzielili się w pierwszej połowie XVII wieku. W XVIII wieku dzierżawcami majątku byli Dziegielowie, polska rodzina szlachecka. Później była to wieś zamieszkała przez wolnych chłopów. W latach 1975–1998 miejscowość należała administracyjnie do województwa suwalskiego.

Zabytki znajdujące się w miejscowości Chelchy:

- park dworski z przełomu XIX i XX wieku wraz z przyległym terenem obejmującym: zabudowę mieszkalną i gospodarczą (dwie obory, magazyn, wiata), teren cmentarza rodzinnego ewangelickiego oraz aleję dojazdową,
- cmentarz ewangelicki z XIX wieku.

Cichy(osada)

Wieś położona na północ od Świętajna w odległości ok. 9 km. Powstała w ramach kolonizacji północno-wschodnich terenów Prus Książęcych. Starosta Wawrzyniec von Halle 1564 roku sprzedał trzy i pół łana na sołectwo braciom Janowi i Brożejowi Cichom oraz Maćkowi Bełchowi z Płociczna. Bracia zobowiązali się do założenia wsi czynszowej na 35 łanach, dzięki czemu otrzymali dziesięcioletnią wolniznę. W 1581 roku wieś powiększyła swój obszar do 39 łanów. W XIX wieku we wsi znajdował się majątek szlachecki stanowił własność H. Witticha, który zajmował 898 hektarów dzięki czemu był jednym z największych w powiecie oleckim. Dostępne są również informacje, o tym iż w 1907 roku właścicielem majątku była pani Reg. Rat. Góge, administratorem natomiast Georf Hein, jego powierzchnia wynosiła 1400ha, a w majątku znajdowały się gorzelnia, młyn wodny, tartak i mleczarnia. Mieczysław Orłowicz, który odwiedził wieś przed I wojną światową, wspominał o ozdobie parku dworskiego – 13-metrowej fontannie oraz o kościele wraz z wieżą z roku 1566, jako jeden z nielicznych który przetrwał najazd tatarów. Do roku 1938 wieś nosiła nazwę Czychen, następnie zmieniono jej nazwę na Bolken, natomiast do 1945 roku stanowiło własność prywatną.

Zabytki znajdujące się w miejscowości Cichy:

- zespół dworsko-parkowy z przełomu XIX i XX wieku: pałac, budynek mieszkalny, magazyn, gorzelnia, cztery budynki gospodarcze, park,
- park dworski z przełomu XIX i XX wieku wraz z przyległym terenem zabudowy gospodarczej i mieszkalnej,
- pozostałości ewangelickiego cmentarza rodzinnego z XIX wieku,
- Kościół (wraz z plebanią), dawny ewangelicki, obecnie rzymskokatolicki, z XVI wieku, przebudowany w wieku XVIII; znajduje się w nim gotycki tryptyk św. Agnieszki,
- kilka przykładów budownictwa murowanego z początku XX wieku, domy nr: 14, 17, 18, 22,
- budynek szkolny z początku XIX wieku, murowany,
- zespół młyna z początku XX wieku: młyn motorowy, dom młynarza, budynek gospodarczy,
- cmentarz ewangelicki z XIX wieku.

Dudki

Miejscowość położona nad jeziorem Dudeckim, na południowy-wschód od Świątajna. Wzmiankowana była już na przełomie lat 1539/1540 jako posiadająca ogród. Wieś Dudki założono 19 listopada 1562 roku jako wieś czynszową, kiedy książę Albrecht Hohenzoller przypomniał sobie o tym, że kilkanaście lat wcześniej starosta Michał Eysack sprzedał sześć łanów sołeckich Piotrowi Piecko, w tym czasie zobowiązał się na 60 łanach na prawie chełmskim założyć właśnie wieś czynszową. Nazwa miejscowości wywodzi się od sołtysów wsi którymi byli Marci i Grzegorz Dudkowie. W latach czterdziestych XVIII wieku powstała tu jednoklasowa szkoła. Dawne nazwy miejscowości — Dullken, Dodeck, Dudken zmienione zostały w 1938 roku na niemiecką Sargensee.

Zabytki zlokalizowane we wsi Dudki:

- budynek dawnej szkoły z okresu międzywojennego, obecnie dom wczasowy,
- przykłady budownictwa murowanego z początku XX wieku: domy nr 6 i 11,
- cmentarz ewangelicki z XIX wieku

Dunajek

Wieś położona jest na północ w odległości ok. 2 km od Świątajna. Powstała w ramach kolonizacji północno-wschodnich terenów Prus Książęcych. W 1557 roku starosta Jerzy von Diebe jak wspominał wieś obejmowała 44 łany z czego na większość powierzchni przypadły nieużytki i pagórki, co mogło się przyczynić do tego iż wieś otrzymała przywilej lokacyjny dopiero w 1575 rok. Sołtysem wsi był Mikołaj Zaleski posiadał on 4 łany oraz zakupił jednołanowy ostrów (na jeziorze Chełchy lub Bruk). Dunajek należał do parafii ewangelickiej w Świątajnie. W 1860 roku założono we wsi urząd pocztowy. Na przełomie XVIII i XIX założono szkołę, w której w roku 1935 uczyło dwóch nauczycieli, a uczęszczało do niej 160 uczniów, po II wojnie światowej utworzono Państwowe Gospodarstwo Rolne wyposażone w warsztat naprawy sprzętu rolniczego.

Zabytki zlokalizowane we wsi Dunajek:

- zespół dworsko-parkowy z przełomu XIX i XX wieku: dwór, obora-spichlerz, kuźnia, park,
- park dworski z przełomu XIX i XX wieku wraz z przyległym terenem zabudowy mieszkalnej i gospodarczej oraz aleją dojazdową,
- cmentarz ewangelicki z XIX wieku, nad jeziorem Chełchy,
- cmentarz ewangelicki z XIX wieku, koło szosy.

Dworackie

Wieś zlokalizowana na południowy-wschód w odległości ok. 3 km od Świątajna. Wieś powstała w ramach kolonizacji północno-wschodnich terenów Prus Książęcych. Wieś czynszowa, założona około 1554 roku na 23,5 łana z czego 2,5 łanu należało do sołtysa. Na początku XVII wieku obowiązywało prawo

chełmskie, wieś w pełni zagospodarowana. Na przełomie XVIII i XIX w. powstała szkoła. W 1934 w ramach akcji germanizacyjnej zmieniono nazwę wsi na Herrendorf.

Zabytki zlokalizowane w wsi Dworackie:

- cmentarz ewangelicki z XIX wieku.

Dybowo

Wieś zlokalizowana na północ w odległości ok. 7,5 km od Świętajna. W 1564 roku starosta Wawrzyniec von Halle sprzedał trzy łany boru na sołectwo Marcinowi Dybowskiemu ze starostwa piskiego od jego nazwiska wywodzi się nazwa wsi. Dybowski zobowiązał się założyć wieś czynszową na 30 łanach na prawie chełmińskim, w zamian otrzymali dziesięcioletnią wolność. W połowie XVIII wieku (około 1737–1740) we wsi założono szkołę, w 1935 roku uczęszczało w ośmiu klasach 25 uczniów, zatrudniony był jeden nauczyciel. W latach 1975–1998 miejscowość należała administracyjnie do województwa suwalskiego.

Zabytki zlokalizowane we wsi:

- kilka przykładów budownictwa murowanego z drugiej połowy XIX wieku (dom nr 13) i początku XX wieku (dom nr 18),
- cmentarz ewangelicki z początku XX wieku.

Giże

Położona jest w południowo - wschodniej części gminy Świętajno. Wieś chłopska, czynszowa założona 25 lipca 1553 roku przez Wojtkę i Stanisława – braci pochodzących z Giż w starostwie elckim. W roku 1740 została założona dwuklasowa szkoła, urząd pocztowy, gospoda, przystanek kolejki wąskotorowej. Do 1944 roku we wsi funkcjonowała Szkoła Podstawowa, gospoda, kuźnia. Stworzona została infrastruktura transportowa na potrzeby kolei powstała stacja kolejowa na którą dowożono materiały budowlane, nawozy oraz zbierano płody rolne. Przed nadejściem frontu w roku 1944 miejscowa ludność masowo opuszczała teren sołectwa, na ich miejsce po przejściu frontu zaczęli napływać osadnicy z byłych wschodnich terenów Polski, obecnie Litwy i Białorusi, pierwsi osadnicy byli świadkami rozbiórki torowiska kolejki przez żołnierzy rosyjskich. W latach powojennych prowadzono tam wielokierunkową gospodarkę rolną, funkcjonowała szkoła podstawowa z ośmiomaklasami, która została zlikwidowana w 2003 roku, w 2005 roku w budynku po byłej szkole powstaje Wiejskie Centrum Inicjatyw, w którym utworzono Świetlicę Socjoterapeutyczną, znajdują się tam również siedziby Stowarzyszenie Agroturystyczne Mazurska Kraina oraz Stowarzyszenie Koło Giżowskich Bab. W 2013 we wsi uruchomiono prywatne lądowisko.

Zabytki zlokalizowane we wsi Giże:

- 3 cmentarze z czasów funkcjonowania Prus Wschodnich.

Gryzy

Wieś powstała w ramach kolonizacji północno-wschodnich terenów Prus Książęcych. W 1563 roku starosta Wawrzyniec von Halle sprzedał tutaj trzy łany sołeckie Janowi i Stańkowi Gryzom z Szof (Krokocie), ci z kolei zobowiązali się oni do założenia wsi czynszowej na 29 łanach na prawie chełmińskim. W 1616 roku książę Jan Zygmunt Hohenzollern odnowił przywilej na Gryzy. Wieś nazywano początkowo Griesch, Griesswolli, ale już w pierwszej połowie XVI wieku utrwaliła się forma Griessen. Gryzy należały do parafii ewangelickiej w Cichach. Szkoła we wsi została założona pod koniec XVIII wieku. W 1935 roku zatrudniony w niej był jeden nauczyciel, a w ośmiu klasach uczęszczało do niej ogółem 57 uczniów. Po II wojnie światowej szkołę uruchomiono ponownie w grudniu 1945 roku.

Zabytki zlokalizowane we wsi:

- most drogowy na linii kolejowej Olecko - Kruklanki z 1908 roku

- cmentarz ewangelicki z XIX wieku

Jelonek

Zlokalizowana na północny zachód 10 km od Świętajna. Wieś została założona w ramach osadnictwa szkatułowego w 1709 roku, niejaki Michał Tyszka z Olecka zawarł umowę z nadleśniczym von Lüderitzem, a jej przedmiotem było sześć łanów ziemi nad rzeką Ełk. Kupiec otrzymał także prawo do wolnego rybołówstwa w rzece Ełk oraz w jeziorze Litygajno, zobowiązał się również do terminowego uiszczenia wszystkich opłat. Następnie Michał Tyszka sprzedaje uzyskane dobra wdowie po pastorze Dorocie Hartknoch ze Świętajna. Dwójka pierwszych właścicieli podzieliła ziemię między chłopów w celu jej zagospodarowania. W pierwszej połowie XVIII wieku (około 1737–1740) powstała szkoła. W roku 1935 do dwóch klasach uczęszczało ogółem 30 dzieci, uczył ich jeden nauczyciel.

Zabytki zlokalizowane we wsi:

- zespół budynków szkolnych z początku XX wieku: szkoła i budynek gospodarczy, murowane
- przykłady budownictwa murowanego z początku XX wieku (nr 3, 5)
- cmentarz ewangelicki z XIX wieku

Jurki

Obecnie wieś znajduje się na północ 11 km od Świętajna. Nazwa wsi pochodzi od nazwiska zasadźcy. Wieś powstała w ramach kolonizacji północno-wschodnich terenów Prus Książęcych. Starosta Krzysztof Glaubitz w 1560 roku sprzedaje Jurkowi Kowalewskiemu z Miłuk pięć łanów sołeckich, ten zobowiązuje się do założenia wsi czynszowej na 50 łanach na prawie chełmińskim dzięki czemu osadnicy otrzymali dziesięcioletnią wolność. Jurki należały do parafii ewangelickiej w Cichach. Na przełomie XVIII i XIX wieku założono we wsi szkołę, w 1935 roku do ośmiu klas uczęszczało 51 uczniów, uczył w niej jeden nauczyciel

Zabytki zlokalizowane we wsi:

- zespół dworsko-parkowy z początku XX wieku: dwór, park, obora i budynek gospodarczy
- zespół budynków szkolnych z początku XX wieku: szkoła i budynek gospodarczy
- cmentarz ewangelicki z XIX wieku, na wschód od wsi
- cmentarz ewangelicki z XIX wieku, w pobliżu dawnego majątku

Kije

Wieś zlokalizowana około 9 km na zachód od Świętajna. W latach 1975-1998 miejscowość należała administracyjnie do województwa suwalskiego. Ponowne podział administracyjny państwa umiejscowiły ją w powołanym 1 stycznia 1999 roku województwie warmińsko-mazurskim, w powiecie gołdapsko-oleckim, a w 2002 roku w powiecie oleckim, w tym roku wieś liczyła 21 mieszkańców.

Zabytki zlokalizowane we wsi:

- zespół dworski i folwarczny wraz z parkiem

Krzywe

Obecnie wieś znajduje się 6,5 km na południe od Świętajna, przy granicy z powiatem ełckim. Powstała w ramach kolonizacji północno-wschodnich terenów Prus Książęcych. Wieś zagospodarowana już w 1540 roku dzięki staraniom starosty Piotra Schwartza. Przywilej lokacyjny otrzymała w 1563 roku od księcia Albrechta. Wówczas sprzedał on pięć łanów sołeckich Maciejowi Lipińskiemu i Jakubowi Dąbrowskiemu. Obaj w zamian zobowiązali się oni do założenia wsi czynszowej na 55 łanach na prawie chełmińskim. Krzywe należały do parafii ewangelickiej w Świętajnie. W pierwszej połowie XVIII wieku (około 1737–1740) we wsi założono szkołę, a w 1935 roku zatrudnionych w niej było dwóch nauczycieli, a w ośmiu klasach uczęszczało do niej ogółem 70 uczniów.

Zabytki zlokalizowane we wsi:

- kilka przykładów budownictwa murowanego z początku XX wieku, domy nr: 5, 6/6a, 7, 8, 9 i 11
- cmentarz ewangelicki z XIX wieku

Kukówko (osada)

Obecnie wieś znajduje się 11 km na południowy wschód od Świątajna, w pobliżu granicy z powiatem ełckim, jest jedną z nadbrzeżnych miejscowości jeziora Kukowino należącego do Chronionego Obszaru Krajobrazu Ełckiego. Powstała w 21 lutego 1472 roku na pruskich Mazurach ramach kolonizacji północno-wschodnich terenów państwa Zakonu Krzyżackiego. Komutor Wit von Giech wystawił przywilej lokacyjny na 30 łanów na prawie magdeburskim. Dobra służebne otrzymał tu Stańko Mus, zobowiązał się do wystawienia dwóch służb zbrojnych. Na przełomie XV i XVI wieku właścicielami połowy majątku stały się Szof (Krokocie); odtąd Kukówko obejmowało 15 łanów z obowiązkiem jednej służby zbrojnej. W XVIII wieku mieszkali tu wolni chłopci. Wieś należała do parafii ewangelickiej w Gąskach. W 1879 roku założono we wsi szkołę, roku 1935 rokunw ośmiu klasach uczył jeden nauczyciel, a uczęszczało do niej ogółem 35 uczniów. Nazwę wsi zmieniono w 1938 roku przez co otrzymała nazwę Heinrichstal, a wcześniejszą było Kukowken. Po II wojnie światowej we wsi utworzono Państwowe Gospodarstwo Rolne.

Zabytki zlokalizowane we wsi:

- zespół dworsko-parkowy z przełomu XIX i XX wieku: murowany dwór, murowana obora,
- cmentarz ewangelicki z XIX wieku

Mazury

Wieś zlokalizowana jest 10 km na północ od Świątajna, na wschód od jeziora Łażno. Nazwa wsi wywodzi się od założycieli. Powstała w ramach kolonizacji północno-wschodnich terenów Prus Książęcych. W 1566 roku starosta Wawrzyniec von Halle sprzedał trzy łanu boru na sołectwo Pawłowi Chełchowi oraz braciom Mojżeszowi, Stańkowi i Bartoszowi, synom Mazura z Płociczna (po 60 grzywien). Ze swej strony sołtysi zobowiązali się do założenia wsi czynszowej na 27 łanach na prawie magdeburskim; osadnicy otrzymali dziesięcioletnią wolność. Mazury należały do parafii ewangelickiej w Cichach. W roku 1600, w Mazurach mieszkali wyłącznie Polacy. Jeszcze pod koniec XIX w. w parafii Cichy, do której należały Mazury, większość stanowili Mazurzy posługujący się mową polską.

Pierwsza szkoła powstała w Mazurach w roku 1843, prawie po 300 latach od momentu powstania Mazur. W 1935 roku była to jeszcze szkoła jednoklasowa z jednym nauczycielem i liczbą uczniów około 63. Natomiast od roku 1938 była to już szkoła dwuklasowa. W latach 1954-1972 Mazury były siedzibą gromady. W pierwszej połowie lat 50. założono we wsi spółdzielnię produkcyjną, a w 1957 roku kółko rolnicze, przy którym od końca lat 60. działała Międzykółkowa Baza Maszynowa.

Zabytki zlokalizowane we wsi:

- budynek szkoły z początku XX wieku, przebudowany w okresie międzywojennym, murowany
- domy murowane z początku XX wieku (nr 7, 11, 25 i 26) ,
- zespół dawnej karczmy z przełomu XIX i XX wieku: karczma, budynek gospodarczy oraz stajnia z wozownią, murowane; obecnie własność prywatna (dom nr 12)
- cmentarz ewangelicki z XIX wieku
- cmentarz ewangelicki z XIX wieku, przy drodze do Szwałku

Orzechówko

Wieś zlokalizowana jest 3 km na północny wschód od Świątajna, na południowy zachód od wsi znajdowało się dawniej spore jezioro (ok. 37 ha), które po zarośnięciu nazwane zostało Łakami Orzechowskimi. Powstała w ramach kolonizacji północno-wschodnich terenów Prus Książęcych. W 1555 roku starosta Krzysztof Glaubitz sprzedał trzy łany sołeckie kościelnemu Michałowi oraz Pawłowi Szymonicowi z Szof (Krokocie), ci zobowiązali się do założenia wsi czynszowej na 30 łanach na prawie chełmińskim wówczas otrzymali dziesięcioletnią wolność. Już w 1556 roku Paweł dokupił kolejny łan sołecki z zadaniem obsadzenia dodatkowych 10 łanów. Orzechówko należało do parafii ewangelickiej w

Świątajnie. W 1761 roku założono we wsi szkołę, do której w 1935 roku uczęszczał 68 uczniów do ośmiu klas, których uczyło dwóch nauczycieli.

Zabytki zlokalizowane we wsi:

- domy murowane z przełomu XIX i XX wieku (nr 3 i 4)
- cmentarz ewangelicki z XIX wieku
- cmentarz ewangelicki z XIX wieku, rodzinny

Pietrasze

Zlokalizowana 3 km na zachód od Świątajna, w pobliżu granic z powiatami ełckim i giżyckim. Wieś powstała w ramach kolonizacji północno-wschodnich terenów Prus Książęcych. W 1550 roku starosta Michał Eysack sprzedał cztery łany sołeckie Pietraszowi z Gorla. Sołtys zobowiązał się do założenia wsi czynszowej na 40 łanach na prawie chełmińskim równocześnie osadnicy otrzymali dziesięcioletnią wolność. Dwa lata później starosta Krzysztof Glaubitz sprzedał tu kolejne dwa łany sołeckie, a wieś powiększyła się do 60 łanów - z tego drugiego nadziału w XIX wieku wydzielila się wieś Dobra Wola w powiecie ełckim. Pietrasze należały do parafii ewangelickiej w Starych Juchach. Po II wojnie światowej we wsi uruchomiono Państwowe Gospodarstwo Rolne.

Zabytki zlokalizowane we wsi:

- pozostałości zespołu dworskiego z przełomu XIX i XX wieku: dwie murowane obory
- cmentarz ewangelicki z XIX wieku,

Połom (osada)

Wieś zlokalizowana na południowy zachód 5 km od Świątajna, powstała w ramach kolonizacji północno-wschodnich terenów Prus Książęcych. Pierwsze wzmianki o miejscowości pochodzą z 1540 roku wymieniają Połom jako już zamieszkałą wieś (36 chłopów); od 1547 roku istniała tu owczarnia. W 1561 roku książę Albrecht Hohenzollern wystawił mieszkańcom brakujący przywilej; sołtysi Stańko i Piotr otrzymali trzy łany, a wieś 30 łanów na prawie magdeburskim. Natomiast w 1562 roku sołtysom nadano cztery łany w Sajzach i tak wieś przestała istnieć, w jej miejsce założono folwark książęcy wraz z owczarnią, wielkość folwarku w 1636 roku objęła ponad 40 łanów, a sama owczarnia ponad sześć. W XVI wieku powstał młyn, do XVIII wieku w miejscowości istniała huta żelaza. Pod koniec XIX wieku majątek państwowy w Połomie miał powierzchnię 906 hektarów i był jednym z największych w powiecie oleckim. Połom był siedzibą administracji oraz władz skarbowych od XVII aż do początku XIX wieku. W 1762 roku założono we wsi szkołę, a w 1935 roku były już dwie szkoły, do pierwszej z nich uczęszczało w ośmiu klasach łącznie 44 uczniów, a do drugiej 13 uczniów, w każdej zatrudniano po jednym nauczycielu. Po II wojnie światowej na bazie dawnego majątku we wsi utworzono Państwowe Gospodarstwo Rolne.

Zabytki zlokalizowane we wsi:

- pozostałości dawnego zespołu dworsko-parkowego z przełomu XIX i XX wieku: dwie murowane obory, drewniana stodoła, murowany magazyn, pozostałości parku dworskiego,
- cmentarz ewangelicki z XIX wieku, koło zabudowań dawnego majątku,
- cmentarz ewangelicki z XIX wieku,
- budynek dawnej karczmy (dom nr 2), murowany, z przełomu XIX i XX wieku,
- domy murowane z przełomu XIX i XX wieku (nr 7, 8, 9),
- zespół leśniczówki z początku XX wieku: leśniczówka i dwa budynki gospodarcze, murowane, Wiczno.

Rogojny

Wieś obecnie jest położona na północny zachód 11 km od Świątajna. Na południe od wsi wznosi się góra Bocian (156 m n.p.m.). Nazwa wsi wywodzi się od jej zasadźców. Wieś powstała w ramach kolonizacji północno-wschodnich terenów Prus Książęcych. W 1564 roku starosta Wawrzyniec von Halle sprzedał trzem braciom: Wawrzyńcowi, Mikołajowi i Pawłowi Roguniom z Płociczna cztery łany sołeckie. Sołtysi

zobowiązali się do założenia wsi czynszowej na 40 łanach boru przyznano im również dziesięcioletnią wolność. Na początku XVII wieku wieś się zmniejszyła i obejmowała obszar 37,5 łana.. Do końca nie jest jasne czy XVIII wieku miejscowość znajdowała się w posiadaniu czy w dzierżawie polskiej rodziny szlacheckiej Gliźmińskich,. Rogojny należały do parafii ewangelickiej w Cichach. W pierwszej połowie XVIII wieku (około 1737–1740) we wsi założono szkołę, zaś w 1935 roku w ośmiu klasach uczył jeden nauczyciel a liczba uczniów ogółem wynosiła 66 osób. W Rogojnach uruchomiono spółdzielnię produkcyjną w pierwszej połowie lat 50. XX wieku, a w roku 1957 zostało utworzone kółko rolnicze.

Zabytki zlokalizowane we wsi:

- cmentarz ewangelicki z XIX wieku
- przykłady budownictwa murowanego z początku XX wieku, domy nr: 9, 15, 22, 26, 28.

Sulejki

Wieś zlokalizowana jest 2 km na południowy zachód od Świątajna. Miejscowość powstała w ramach kolonizacji północno-wschodnich terenów Prus Książęcych. Starosta Michał Eysack wystawił w 1550 roku dokument sprzedaży trzech łanów sołeckich Jakubowi Dąbrowskiemu. Sołtys zobowiązał się do założenia wsi czynszowej na 30 łanach na prawie chełmińskim między jeziorami: Dworackim a Świątajno, dzięki czemu osadnicy otrzymali sześćdziesięcioletnią wolność. Sulejki należały do parafii ewangelickiej w Świątajnie. Państwowe Gospodarstwo Rolne zostało uruchomione po II wojnie światowej.

Zabytki zlokalizowane we wsi:

- przykłady budownictwa murowanego z początku XX wieku, domy nr: 7, 12, 13 i 14
- cmentarz ewangelicki z XIX wieku,

Wronki

Wieś położona 8km na północny zachód od Świątajna. W okolicy Wroniek zlokalizowane są niewielkie jeziora o powierzchni 1-2ha oraz dwa większe Jezioro Płaskie na południe od miejscowości i Jezioro Wroneckie na zachód. Dokładna data założenia wsi nie jest znana lecz po raz pierwszy dowiadujemy się o niej z opisu granic Rogojna w 1564 roku, następnie trzy lata później z opisu granic miejscowości Zalesia. Wronki powstały w ramach kolonizacji północno-wschodnich terenów Prus Książęcych. Wiadomo również o problemach z zasiedleniem, w 1574 roku sołtys wsi skarżył się na pobieranie czynszu za puste łany. Z początkiem XVII wieku wieś obejmowała dwadzieścia łanów, z czego dwa należały do sołtysa. Na przełomie XVIII i XIX wieku była to wieś królewska.

Wronki należały do parafii ewangelickiej w Świątajnie. W pierwszej połowie XX wieku przez wieś przebiegała linia kolejowa Olecko - Kruklanki, zniszczona pod koniec II wojny światowej.

Szkołę we wsi założono w 1875 roku. W 1935 roku zatrudniony w niej był jeden nauczyciel i jedna nauczycielka, a w ośmiu klasach uczęszczało do niej ogółem 69 uczniów.

W 1957 roku we Wronkach założono pierwsze w powiecie kółko rolnicze. W 1982 roku powstała kaplica filialna we Wronkach, którą poświęcił biskup Julian Wojtkowski w 1984 roku.

Zabytki zlokalizowane we wsi:

- cmentarz ewangelicki z XIX wieku, rodowy rodziny Mittelsteinerów
- założenie mieszkalne z początku XX wieku: willa murowana, park z żelbetową altaną
- dom drewniany z przełomu XIX i XX wieku (nr 22) oraz domy murowane z tego samego okresu oraz z początku XX wieku (nr 12, 15, 16, 21, 31/33, 34)
- most kolejowy na linii Olecko - Kruklanki, 1908, nad drogą kołową, kamienno-stalowy
- pozostałości mostu kolejowego nad rzeką Ełk z 1908 roku, kamienny

Zalesie

Wieś położona jest w odległości ok. 5 km na północny zachód od Świątajna. Powstała w ramach kolonizacji północno-wschodnich terenów Prus Książęcych. Starosta Wawrzyniec von Halle w roku 1567 roku wystawił dokument sprzedaży dwóch łanów boru na sołectwo niejakiemu Wojtkowi Zaleskiemu, ten zobowiązał się do założenia wsi na 20 łanach na prawie chełmińskim, osadnicy otrzymali dziesięcioletnią wolność. W XVIII i XIX wieku Łosiowie polska rodzina szlachecka posiadała lub też dzierżawiła tereny wsi. Na przełomie XVIII i XIX wieku we wsi założono szkołę, w roku 1935 w ośmiu klasach uczyło się 59 uczniów, opiekę nad nimi sprawował jeden nauczyciel. W sierpniu 1945 roku szkoła została ponownie uruchomiona o II wojnie światowej jako jedna z pierwszych szkół w powiecie oleckim również pracował w niej jeden nauczyciel. Po 1945 roku wieś była siedzibą gminy, a w latach 1954-1971 gromady. W 1949 roku założono w Zalesiu bibliotekę gminną. Zalesie należało do parafii ewangelickiej w Świątajnie.

Zabytki zlokalizowane we wsi:

- cmentarz ewangelicki z XIX wieku
- przykłady budownictwa drewnianego z początku XX wieku (nr 24, 25 i 29) oraz murowanego z tego samego okresu (domy nr: 10, 12, 13, 14, 17, 21, 22, 27 i 28)
- most drogowy nad linią kolejową Olecko - Krukłanki z 1908 roku, żelbetowy

Cichy Młyn (osada)

Jedna z osad mieszcząca się między miejscowościami Cichy i Nowiy, ulokowana w północnej części gminy.

Jurki (osada)

Wieś oddalona 11 km na północ od Świątajna, powstała w ramach kolonizacji północno-wschodnich terenów Prus Książęcych. Nazwa miejscowości pochodzi od nazwiska założyciela. Starosta Krzysztof Glaubitz sprzedał w 1560 roku Jurkowi Kowalewskiemu z Miłuk pięć łanów sołeckich, Jurek zobowiązał się do założenia wsi czynszowej na 50 łanach na prawie chełmińskim; dzięki czemu osadnicy otrzymali dziesięcioletnią wolność. Jurki należały do parafii ewangelickiej w Cichach. Szkołę we wsi założono na przełomie XVIII i XIX wieku.

Zabytki zlokalizowane we wsi:

- zespół dworsko-parkowy z początku XX wieku: dwór, park, obora i budynek gospodarczy
- zespół budynków szkolnych z początku XX wieku: szkoła i budynek gospodarczy
- cmentarz ewangelicki z XIX wieku,

Jurkowo (osada)

Jest jedną z osad w gminie Świątajno tworząc wraz z miejscowością Sulejki jedno z sołectwo. W latach 1975–1998 miejscowość administracyjnie należała do województwa suwalskiego.

Leśniki

Wieś zlokalizowana jest w odległości ok. 7 km na południowy wschód od Świątajna, przy granicy z powiatem ełckim. Dokładna data powstania wsi jest nieznana wiadomo że swój początek miała w ramach kolonizacji północno-wschodnich terenów państwa Zakonu Krzyżackiego. Starosta Kasper von Aulack sprawujący swój urząd w latach 1534-1544 to właśnie on wystawił dokument sprzedaży, a w 1562 roku został poświadczony przez księcia Albrechta Hohenzollern.

Nabywcą czterech łanów nad Jeziorem Przytułskim był Jan Leśnik z Kukówka, który otrzymał prawo magdeburskie bez obowiązku służby wojskowej. Pięć lat po wystawieniu przywileju dobra powiększyły się o jeden łan. Ten niewielki majątek stanowił początkowo część Kukówka, ale już w połowie XVII wieku zaczął funkcjonować jako odrębne wolne dobra. Na początku XVIII wieku obejmował on siedem łanów;

pod koniec tego samego stulecia była to wieś zamieszkała przez wolnych chłopów. W połowie XIX wieku miejscowość liczyła 71 mieszkańców. Leśniki należały do parafii ewangelickiej w Gąskach.

Zabytki zlokalizowane we wsi:

- zespół budynków szkolnych z początku XX wieku: szkoła i budynek gospodarczy, murowane (obecnie własność prywatna)
- cmentarze ewangelickie z XIX wieku

Niemsty, Nowiny, Rogowszczyzna, Smolnik, Świdrówko, Zajdy są to osady znajdujące się w gminie Świątajno

5.2.3 Uwarunkowania przestrzenne rozwoju wsi

Gmina Świątajno odznacza się jednolitym charakterem dziedzictwa kulturowego zdeterminowanym wiejskim typem jednostek administracyjnych (sołectw). Wzdłuż szlaków komunikacyjnych znajdują się jednostki osadnicze, które są rozmieszczone w układzie pasmowo-węzłowym. Głównym ośrodkiem struktury położonym w centrum w stosunku do całego obszaru gminy jest miejscowość Świątajno, pełniące rolę wielofunkcyjnego zaplecza dla pozostałych jednostek osadniczych. struktury

W gminie przeważa zabudowa gospodarstw rolnych, z zabudową zagrodową. Budynki gospodarcze występują często przy zabudowie mieszkalnej (obecność dużych stodoł, spichlerzy, obór itp.). Na terenie gminy Świątajno obecna jest architektura rezydencjonalnej – dworów, pałaców, zespołów pałacowo-parkowych, założeń folwarcznych.

Na strukturę gminy Świątajno niewątpliwie mają duży wpływ jeziora oraz obszary chronione tj. obszary chronionego krajobrazu oraz Natura 2000, które warunkują i ograniczają zarazem możliwości inwestycyjne.

Północno- wschodnia część gminy i część zachodniej zachowały koncentrację terenów osadniczych po byłych PGR.

Burzliwe dzieje Prus Książęcych XVII i XVIII wieku miały swoje odzwierciedlenie w dziejach gminy Świątajno. Zagony tatarskie pustoszyły tereny dzisiejszej gminy, paliły domostwa, kościoły co doprowadziło do wyludnienia wiosek.

Na dzień dzisiejszy można stwierdzić, że stopień zachowania historycznego układu poszczególnych wsi w gminie Świątajno jest dobry tzn. zabudowa jest skoncentrowana i nie ulega przypadkowemu rozproszeniu. Za stan ten odpowiadają częściowo zapisy i ustalenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego kształtujące ład przestrzenny, kulturowy i historyczny w zakresie zabytków, stanowisk archeologicznych oraz stref ochrony konserwatorskiej. Na terenie gminy Świątajno w obowiązujących miejscowych planach zagospodarowania pojawiły się następujące zapisy w zakresie ochrony zabytków i dóbr kultury.

Tabela 1. Wykaz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy, w których pojawiły się ustalenia dotyczące ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego.

L.P.	MPZP	Strefa ochrony
1.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu „Majątek Marczak”	W planie w rozdziale 4 zawarte są ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej
2.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Świątajno w obrębie Borki	Na terenie objętym planem występuje cmentarz ewangelicki XIX w. ze strefą ochronną o szerokości 50 m objęty ochroną konserwatorską. Na terenie objętym opracowaniem występują następujące obiekty zabytkowe i kulturowe: - dom nr 5 , nr 6, nr 7 , nr 10, nr 13, nr 14, nr 25, nr 26 i nr 28 mur. z początku XX w. Ponadto występują stanowiska archeologiczne.
3.	Miejscowy plan	Na terenie objętym planem występuję 1 stanowisko archeologiczne ze

	zagospodarowania przestrzennego gminy Świątajno dla części wsi Dudki	strefą ochronną.
4.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Świątajno dla w obrębie geodeyjnym Pietrasze	W planie w rozdziale 2 zawarte są ogólne ustalenia dotyczące zasad ochrony krajobrazu kulturowego.
5.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Świątajno dla terenów wsi Leśniki	W planie w rozdziale 3 zawarte są ogólne ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Na terenie objętym planem występują stanowiska archeologiczne objęte ochroną.

W żadnym z mpzp nie wyznaczono stref ochrony konserwatorskiej. Wyznaczenie stref ochrony konserwatorskiej ma na celu ochronę, utrzymanie i zachowanie najwartościowszych elementów i układów zabytkowych oraz kulturowo-krajobrazowych. Nie wyklucza to wprowadzenia nowej funkcji, nowej zabudowy lub modernizacji starej, jednakże z zachowaniem wymogów konserwatorskich, w sposób harmonijny i zgodny z zabytkowym charakterem sąsiedniej zabudowy oraz krajobrazu. Przy ustalaniu warunków konserwatorskich należy kierować się następującymi zasadami:

- utrwalenie dotychczasowej formy przestrzennej wsi w sytuacji niewielkiego nawarstwienia w stosunku do formy pierwotnej
- ochrona terenów przed niekontrolowaną, pod względem estetyki architektonicznej, zabudową niedostosowaną do środowiska kulturowego,
- wyeliminowanie czynników degradujących układy historyczne jednostek osadniczych,
- adaptacja i modernizacja elementów zabudowy i krajobrazu do potrzeb współczesnych,
- zagospodarowanie obiektów opuszczonych,
- rewaloryzacja wartości krajobrazowych, zachowanie i adaptacja dawnych zagród chłopskich i folwarków stanowiących wartości historyczne i krajobrazowe,
- wyeksponowanie regionalnej odrębności terenu,
- ochrona historycznego układu przestrzennego i komunikacyjnego jednostek osadniczych
- nową zabudowę projektować indywidualnie o podwyższonych kryteriach dostosowania, mając na uwadze dostosowanie do otoczenia oraz zachowanie równowagi elementów krajobrazu historycznego tego regionu.

5.2.4 *Krajobraz kulturowy*

Gmina Świątajno należy do terenów bogatych w zasoby dziedzictwa kulturowego w województwie warmińsko-mazurskim. Obiekty zabytkowe występują we wszystkich wsiach gminy. Dominująca ich część znajduje się na terenie: Świątajna, Cichy, Połom, Zalesie. Dziedzictwo kulturowe gminy posiada jednolity charakter zdeterminowany wiejskim typem tworzących ją jednostek administracyjnych, 24 sołectw. W zdecydowanej większości to zabudowa mieszkalna małych gospodarstw rolnych, z zagrodową zabudową gospodarczą. Obecne stodoły obory zwykle towarzyszące gospodarstwom rolnym. Ślady wiejskiego charakteru gminy przejawiają się w architekturze rezydencjonalnej – wiejskie siedziby ziemiańskie – dwory, pałace i budownictwo towarzyszące – folwarki, a także zespoły zabytkowej zieleni – parki podworskie. Obiektami liniowymi w krajobrazie są aleje.

Cechy krajobrazu Gminy Świętajno:

- zachowane, czytelne historycznie układy zabudowy wsi,
- rozległe widoki na przedpola wsi,
- różnorodna sieć drożna,
- znaczny powierzchniowo udział form naturalnych

Uzupełnieniem krajobrazu jest zabudowa kolonijna jak we wsiach chłopskich. Elementem wszystkich wsi są cmentarze, czasem w jednej wsi jest kilka cmentarzy, wiejski, dworski i rodzinne, położone w pobliżu zabudowy oraz w przestrzeni krajobrazowej.

5.2.5 Zabytki nieruchome

Zgodnie z art. 3. pkt. 1 i 2 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek nieruchomy to nieruchomości, jej część lub zespół nieruchomości, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Z terenu gminy Świętajno Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Olsztynie wprowadził do ewidencji zabytków nieruchomych województwa warmińsko-mazurskiego 49 obiektów. W rejestrze zabytków województwa warmińsko-mazurskiego figuruje 15 zabytków nieruchomych z terenu Gminy Świętajno. Szczegółowy wykaz zabytków nieruchomych objętych wpisem do rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków znajduje się w **załączniku tekstowym nr 1** (Tab. 1 i Tab. 2). Krótka charakterystyka zabytków nieruchomych znajduje się w **załączniku tekstowym nr 2**.

Poniżej opisano wybrane najciekawsze (najlepiej zachowane) zabytki nieruchome gminy Świętajno w podziale na kategorie obiektów. Wykorzystano opisy i zdjęcia z Gminnej Ewidencji Zabytków.

Kościół

Cichy - Zespół Kościoła Ewangelickiego, Obrzędu Rzymsko-Katolickiego Pw. Matki Boskiej Częstochowskiej

Numer rejestru A-3796, z dnia 14 lutego 1995r. Kościół znajduje się w miejscowości Cichy. Pierwszy kościół w Cichym wybudowali protestanci w 1566 r. W latach 1727 i 1881 świątynia była przebudowywana. Po II wojnie światowej kościół został przekazany wspólnocie katolickiej. Od 1952 r. na stałe przebywał w Cichym duszpasterz. Budowla murowana, trzynawowa z jedną wieżą. W ołtarzu głównym znajduje się obraz MB

Częstochowskiej. W lewym ołtarzu znajduje się późnogotycki tryptyk św. Agnieszki.

Świętajno - Zespół Sakralny Kościoła Ewangelickiego, Obrzędu Rzymsko-Katolickiego Pw. Matki Boskiej Szkaplerznej

Numer rejestru A-3798, z dnia 14 lutego 1995r. Z dokumentów, które się zachowały, wynika, że na miejscu dzisiejszego kościoła w Świętajnie, stały kiedyś kolejno dwa poprzednie. Obecnie kościół wzniesiono w latach 1802-1807. Fundamenty i ściany świątyni są wykonane z kamienia polnego na zaprawie gliniano-wapiennej.

Pokryty jest dachówką. Nad ołtarzem głównym znajduje się oprawiony ramą obraz Matki Bożej Szkaplerznej – Patronki parafii. Na lewym ołtarzu bocznym umieszczona jest figura Matki Bożej. Na ołtarzu prawym bocznym umieszczona jest figura Serca Pana Jezusa. Ołtarz i ambona wykonane są z marmuru. Na ołtarzu widoczny jest motyw Pelikana, karmiącego pisklęta własną krwią. Ambonę zdobi postać gołębicę symbolizującej Ducha Świętego. W jednej z przybudówek kościelnych za ołtarzem przedpoborowym znajduje się zakrystia. Po obu stronach ścian świątyni znajdują się witraże okienne. W kościele znajdują się również dwunastogłosowe organy piszczałkowe, które pochodzą z pierwszej połowy XIX wieku. W 1995 roku kościół został wpisany do rejestru zabytków województwa suwalskiego, jako kościół bezstylowy.

Domy zakonne i plebanie

Cichy - Plebania Kościoła Ewangelickiego, Obrzędu Rzymsko-Katolickiego Pw. Matki Boskiej Częstochowskiej

Numer rejestru A-3796, z dnia 14 lutego 1995r. Budynek murowany, parterowy z 1881 roku.

Plebania Kościoła Ewangelickiego, Obrzędu Rzymsko-Katolickiego Pw. Matki Boskiej Szkaplerznej

Numer rejestru A-3798, z dnia 14 lutego 1995r. Budynek plebanii znajduje się tuż przy kościele. Murowany, w dobrym stanie, z zagospodarowanym poddaszem, z dachem dwuspadowym kryty dachówką.

Cmentarze

Cmentarz ewangelicki w miejscowości Barany

Cmentarz powstał w połowie XIX wieku, około 300 m na południe od wschodniego krańca wsi, przy drodze gruntowej od Jurek. Obecnie zarośnięty krzewami co uniemożliwia dostęp.

Cmentarz ewangelicki w miejscowości Borki

Cmentarz z XIX wieku, znajduje się na półwyspie na działce nr 4/3 , teren podmokły.

Cmentarz ewangelicki w miejscowości Borki

Cmentarz z XIX w. zlokalizowany jest na działce nr 89

Cmentarz ewangelicki w miejscowości Chełchy

Powstał na początku XX wieku, znajduje się około 500 m na północny zachód od zabudowań folwarcznych, w polu na działce nr 120.

Cmentarz rodzinny w miejscowości Chełchy

Powstał w połowie XIX wieku w północnej części zespołu folwarcznego na wzniesieniu na działce nr 125/2.

Cmentarz w miejscowości Cichy

Stary cmentarz parafialny z 1840 roku w terenie pagórkowatym o zabudowie kolonijnej, w otoczeniu pól, pastwisk i fragmentów lasu, do cmentarza prowadzi piękna stara aleja lipowa. Znajduje się na działce o numerze 27.

Cmentarz w miejscowości Cichy

Cmentarz z 2 poł. XIXw. w w północno-zachodnim narożniku parku, w pobliżu zespołu folwarcznego na działce nr 8/17, (8/15?).

Cmentarz wiejski w miejscowości Dudki

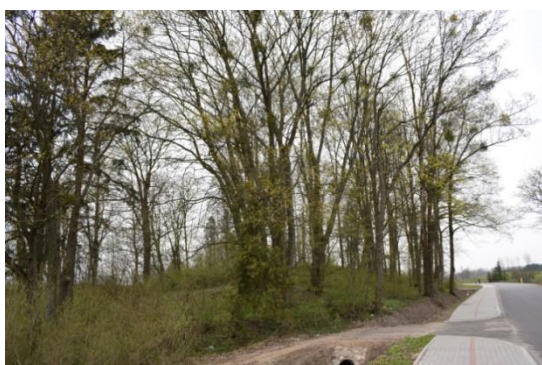
Cmentarz z 2 poł. XIX w., na wysoczyźnie przyjeziornej wśród pól, w terenie o zabudowie kolonijnej numer działki 94.

Cmentarz ewangelicki w miejscowości Dunajek

Pochodzi z 1850 roku, około 250 m na wschód od szosy Sokółki-Dunajek, na wysokim brzegu jez. Kiełki (Chełchy).

Cmentarz wiejski w miejscowości Dunajek

Pochodzi z 1850 roku, przy szosie w obrębie luźnej zabudowy wiejskiej, na terenie pagórkowatym wśród pól, ogrodów, cmentarz zajmuje szczyt i skłon wzniesienia. Na działce 296/2.

Cmentarz wiejski w miejscowości Dybowo

Cmentarz z 1800r. położony na wzgórzu przy szosie, w otoczeniu pól, poza terenem o zwartej zabudowie wiejskiej na dz. nr 41.

Cmentarz wiejski w miejscowości Gryzy

Cmentarz Ewangelicki Stary Cmentarz Wiejski z poł. XIX w. ok. 200 m na zachód od południowego krańca wsi w lesie na działce nr 102/2.

Cmentarz ewangelicki w miejscowości Jurki

Cmentarz z XIX/XX wieku, na północnym skraju zabudowań dawnego zespołu dworsko-folwarcznego na działce numer 137.

Cmentarz parafialny w miejscowości Świętajno

Cmentarz o powierzchni ok. 1,7 ha, założony w latach sześćdziesiątych ubiegłego stulecia, znajduje się w odległości ok. 1 km od kościoła. Otoczony murem z kamienia, w bramie wejściowej ma dwie figury: Jezusa Miłosiernego oraz Matki Bożej. Nagrobki w większości są metalowe i kamienne, o architekturze współczesnej.

Cmentarz ewangelicki komunalny w miejscowości Wronki

Cmentarz z XIX wieku, zlokalizowany przy drodze Wronki-Giżycko, w lesie na działce nr 3010/2.

Przepust z pocz. XX w. w m. Chełchy

Magazyn z 2 połowy XIX w. w zespole dworsko-parkowym w m. Chełchy, wpisany do rejestru zabytków numer rejestru A-606/S z dnia 11.11.1988 r.

Obora z 2 połowy XIX wieku w m. Chełchy, wpisana do rejestru zabytków numer rejestru A-606/S z dnia 11.11.1988r.

Przepust z początku XX wieku na drodze powiatowej Cichy-Sokółka w m. Cichy

Gorzelnia z 2 połowy XIX wieku, rejestr zabytków A-950/S z dnia 05.04.1993 r. w m. Cichy

Magazyn i obora z XIX/XX wieku w m. Cichy.

Śluza żeliwna Mostek wiodący do zespołu dworsko-parkowego w m. Cichy.

Przepust z XIX/XX w., mostek wiodący do zespołu dworsko-parkowego w m. Cichy.

Cichy Młyn Młyn motorowy z 1918 roku w m. Cichy

Dudki naprzeciw nr 3 Obora z początku XX wieku i nr 8

Obora w zespole dworsko-parkowym z 1803r. w m. Dunajek 28.

Kuźnia w zespole dworsko-parkowym w m. Dunajek. Pochodzi z poł. XIX w, 1 ćw. XX w.

Obora-spichlerz w zespole dworsko-parkowym z XIX/XX w w m. Dunajek.

Stodoła w m. Giże 7 z początku XXw.

Wiadukt drogowy z 1911 roku nad linią kolejową wąskotorową Olecko-Świątajno w m. Giże

Przepust z 2 poł. XIX w. w m. Giże.

Wiadukt Drogowy nad linią kolejową Olecko-Kruklanki, początek XX wieku w Gryzy.

Stodoła XIX/XX w w m. Jurki nr 1.

Magazyn-spichlerz w zespole dworsko-folwarcznym XIX/XX w. w Jurkowie.

Stodoła z XIX/XXw w m. Krzywe nr 11.

Karczma z XIX/XX w. i stajnia z wozownią w m. Mazury nr 12.

Budynek studzienny z XIX/XX w. w m. Niemsty.

Budynek rządu z XIX/XX w. w m. Niemsty.

Obora z z XIX/XX w. w m. Nowiny nr 1.

Magazyn z XIX/XX w. w m. Połom.

Leśniczówka z z początku XX w. w m. Połom.

Spichlerz w zespole dworsko-folwarcznym z 1935 roku w m. Rogowszczyzna.

Budynek poczty z początku XX w. w m. Świętajno nr 19.

Karczma z początku XX w. w . Świętajno nr 15.

Leśniczówka z początku XX w. w m. Wronki nr 9.

Słtana z XIX/XX w. w m. Wronki nr 36.

Wiadukt kolejowy Na linii kolejowej Olecko-Kruklanki nad drogą kołową z 1908 r. w m. Wronki.

Most drogowy z 1908 r. nad linią kolejową Olecko-Kruklanki w m. Zalesie.

Zespoły dworsko-parkowe

Park dworski w m. Chełchy wraz z przyległym terenem obejmującym zabudowę mieszkalną i gospodarczą, teren cmentarza, aleję dojazdową z XIX/XX wieku. Nr A-2583 i data wpisu do rejestru zabytków z dnia 14.11.1988 r.

Dwór w zespole dworsko-parkowym w m. Cichy, 1750, 1848 r., lata 70 - te. XX w. Numer rejestru zabytków A-950/S z dnia 05.04.1993 r.

Mur zespołu dworsko-parkowego z XIX/XX w. w m. Cichy.

Zespół dworsko-parkowy z poł. XIX w, 1 ćw. XX w w m. Dunajek.

Park w zespole dworsko-folwarcznym z pocz. XX w. w m. Jurki.

Dwór w zespole dworsko-folwarcznym z XIX/XX w. w m. Jurkowo.

Park, Aleja XIX/XX w., Z drzewostanu parku pozostała aleja prowadząca do zespołu dworsko-folwarcznego w m. Kukówko.

Aleja klonowa prowadząca do budynku mieszkalnego nr 2. Widok w kierunku południowo-zachodnim do głównej drogi Mazury-Gryzy.

Szkoły

Szkoła z początku XXw. w m. Cichy.

Szkoła w m. Dudki nr 13 z początku XXw.

Szkoła w m. Jelonek nr 2 z początku XXw.

Szkoła w m. Jurki nr 10 z początku XXw.

Szkoła w m. Krzywe nr 14 powstała w 1912r.

Szkoła obok domu mieszkalnego w zespole szkół z początku XX w. w m. Lesniki nr 6.

Szkoła w m. Mazury z XXw.

Domy – budownictwo i architektura wiejska

Budynek gospodarczy z początku XXw. w m. Barany nr 1

Budynek mieszkalny z przełomu XIX/XXw. w m. Barany 3

Budynek gospodarczy z początku XXw. w m. Barany nr 4

Budynek mieszkalny z początku XXw. w m. Barany nr 4

Budynek mieszkalny z początku XXw. w m. Borki nr 5

Budynek mieszkalny z początku XXw. w m. Borki nr 25

Budynek mieszkalny z końcówki XIXw. w m. Chełchy nr 13

Budynek mieszkalny z 1919r. w m. Chełchy nr 16.

Budynek gospodarczy z początku XXw. w m. Chełchy nr 16

Dom młynarza z początku XXw. w m. Cichy Młyn.

 <p>Dom mieszkalny z 4 ćw. XIXw. w m. Dudki nr 6</p>	 <p>Dom mieszkalny z początku XXw. w m. Dybowo nr 17</p>
 <p>Budynek mieszkalny z 1900r. w m. Gryzy nr 17.</p>	 <p>Budynek gospodarczy z początku XXw. w m. Krzywe nr 6.</p>

5.2.6 *Zabytki ruchome*

Zgodnie z art. 3. pkt. 1 i 3 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek ruchomy, to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością, stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytki ruchome to różnego rodzaju dzieła sztuki, reprezentujące snycerkę, rzeźbę kamienną, malarstwo, rzemiosło artystyczne które występują na terenie gminy Świętajno pochodzą z różnych epok stylowych. Można je spotkać najczęściej w kościołach oraz wnętrzach przydrożnych kapliczek.

Z terenu gminy Świętajno Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Olsztynie wprowadził do ewidencji zabytków ruchomych i rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego 8 obiektów tj. wyposażenie z kościoła parafialnego p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej w m. Cichy (6 obiektów ruchomych), ołtarz główny kościoła parafialnego p.w. Matki Boskiej Szkaplerznej w Świętajnie (1 obiekt) oraz tryptyk św. Agnieszki w kościele parafialnym w m. Cichy (1 obiekt). Szczegółowy wykaz zabytków ruchomych objętych wpisem do rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków znajduje się w **załączniku tekstowym nr 2**.

Poniżej dokonano krótkiej charakterystyki zabytków ruchomych.

Dzwon w kościele pw. Matki Boskiej Częstochowskiej - Cichy

Numer rejestru KL WZK 533/2/d/84 dnia **27.04.1984** r. został wpisany do rejestru zabytków

Ołtarz Główny W Kościele Pw. Matki Boskiej Częstochowskiej – Cichy

Numer rejestru KL WZK 533/2/D/84 z dnia 27.04.1984 r.

Tablice Nagrobne Giżyckich W Kościele Pw. Matki Boskiej Częstochowskiej

Numer rejestru KL WZK 533/2/d/84 z dnia 27.04.1984 r. Płyty nagrobne proboszczów Giżyckich herbu Gozdawa: Pawła (zmarł w 1683), jego żony i dzieci, Pawła juniora (zmarł w 1715) oraz Barbaryt Giżyckiej (zm. 1700) - epitafia w języku polskim, początkowo umieszczone były w posadzce przed ołtarzem, następnie zostały przeniesione i wmurowane w wewnętrzną ścianę nawy kościoła.

5.2.7 Zabytki archeologiczne

Zabytki archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic gminy Świątajno. Teren gminy jest bogato reprezentowany przez zabytki z epoki prehistorycznej z uwagi na ukształtowanie terenu i duże zalesienie obecność jezior. Ślady osadnictwa z najstarszego okresu epoki kamienia – paleolitu stwierdzono w Świątajnie, Borkach, Chechłach, Gryzach, Jurkach, Połomie i Rogojnach. Z kolei obozowisko w Świątajnie pochodziło z przełomu paleolitu i mezolitu. Z późnego paleolitu pochodziła jedna z osad w Borkach i Połomie. Z środkowej epoki kamienia – mezolitu stwierdzono występowanie punktu osadniczego i obozowiska w Rogojnach. Z czasów neolitu – młodszej epoki kamienia znajdują się następujące znaleziska tj. ślady osadnictwa Chichach, Dybowie, Orzechówku i w Połomir. Z okresu brązu pochodził cmentarz kurhanowy w Borkach, ślady osadnictwa w Borkach, Dybowie, Giżach, Jurkach i Połomie osada w Borkach, Giżu, Wronkach i Zalesiu. Z epoki żelaza w Borkach pochodzi ślad osadnictwa, cmentarzysko ciałopalne, osada; w Giżach, Jurkach, Leśnikach. Orzechowie ślad osadnictwa; w Rogojnach ślad osadnictwa oraz osada; w Świątajnie osada. Bardzo ogromna ilość zależisk pochodzi okresu wczesnego średniowiecza, średniowiecza i późnego średniowiecza około 120 śladów osadnictwa, osad, punktów osadniczych i jeden ślad huty szkła. Znaleziska z okresu nowożytnego- ślad osadnictwa w Borkach, Kondratowie osada oraz ślad osadnictwa w Cichach i Chełchach, Giżu, Gryzach, Jurkach, Leśnikach, Rogojnach, Sulejkach, Świątajnie, Wronkach i Zaleiu osady w Dudkach, Dunajku, Dworacku, Dybowie, Orzechówku, punkty osadnicze i ślad osadnictwa w Połomie.

Prace badawcze, których celem jest odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego, prowadzone od lat na terenie gminy Świątajno pozwoliły na stwierdzenie występowania 234 zabytków archeologicznych włączonych do wojewódzkiej ewidencji zabytków województwa warmińsko-mazurskiego. Ponadto 1 stanowisko archeologiczne zostało opisane do rejestru zabytków decyzją z dnia 12.11.1969r. nr rej. C-071 w miejscowości Dybowo, obręb Gryzy, dz. 3061 (grodzisko AZP 17-78/1, st. I w miejscowości). Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji – badań archeologicznych lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze. Wykaz wszystkich zabytków archeologicznych ujętych w wojewódzkiej ewidencji i rejestrze przedstawiono w **załączniku tekstowym nr 3**.

W myśl Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami [1] zabytek archeologiczny to „zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem”. W myśl cytowanej ustawy wszystkie zabytki archeologiczne podlegają ochronie i opiece bez względu na stan ich zachowania. Jako szczególnie cenne wyróżnia się pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

W celu ochrony zabytków archeologicznych, na obszarach ich występowania, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi/pracami budowlanymi, wymagane jest pozwolenie na prowadzenie prac archeologicznych w zakresie uzgodnionym z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków - przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółowić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych. Jednak nie zawsze będzie on odpowiadać dokładnemu zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Obiekty archeologiczne mogą zalegać także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska.

Niezbędne jest zatem określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków, lub przeznaczonych do umieszczenia w

rejestrze lub ewidencji, w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zgodnie z ustawą o *ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* [1].

5.3 Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

5.3.1 Zabytki nieruchome

Z terenu gminy Świątajno Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Olsztynie wprowadził do ewidencji zabytków nieruchomych województwa warmińsko-mazurskiego 49 obiektów. W rejestrze zabytków województwa warmińsko-mazurskiego figuruje 15 zabytków nieruchomych z terenu Gminy Świątajno. Szczegółowy wykaz zabytków nieruchomych objętych wpisem do rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków znajduje się w **załączniku tekstowym nr 1** (Tab. 1 i Tab. 2). Krótka charakterystyka zabytków nieruchomych znajduje się w **załączniku tekstowym nr 2**.

5.3.2 Zabytki ruchome

Z terenu gminy Świątajno Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Olsztynie wprowadził do ewidencji zabytków ruchomych i rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego 8 obiektów tj. wyposażenie z kościoła parafialnego p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej w m. Cichy (6 obiektów ruchomych), ołtarz główny kościoła parafialnego p.w. Matki Boskiej Szkaplerznej w Świątajnie (1 obiekt) oraz tryptyk św. Agnieszki w kościele parafialnym w m. Cichy (1 obiekt). Szczegółowy wykaz zabytków ruchomych objętych wpisem do rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków znajduje się w **załączniku tekstowym nr 2**.

5.3.3 Zabytki archeologiczne

Prace badawcze, których celem jest odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego, prowadzone od lat na terenie gminy Świątajno pozwoliły na stwierdzenie występowania 234 zabytków archeologicznych włączonych do wojewódzkiej ewidencji zabytków województwa warmińsko-mazurskiego. Ponadto 1 stanowisko archeologiczne zostało wpisane do rejestru zabytków decyzją z dnia 12.11.1969r. nr rej. C-071 w miejscowości Dybowo, obręb Gryzy, dz. 3061 (grodzisko AZP 17-78/1, st. I w miejscowości). Wykaz wszystkich zabytków archeologicznych ujętych w wojewódzkiej ewidencji i rejestrze przedstawiono w **załączniku tekstowym nr 3**.

5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446, ze zm.). Gminy mają dbać między innymi o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

Zakres gminnej ewidencji zabytków obejmuje:

- wykaz obiektów historycznych i zabytkowych, zabytków ruchomych, alei typowanych do ochrony, dodatkowych obiektów
- wykaz obiektów nieistniejących wyburzonych lub tych, które utraciły cechy historyczne
- wykaz obiektów dodatkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków
- wykaz stanowisk archeologicznych

Informacje o zabytkach nieruchomych, które powinna zawierać karta adresowa, określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. 2011 nr 113 poz. 661). Gminna ewidencja nie jest dokumentem zamkniętym; winna być uzupełniana, aktualizowana i weryfikowana. Ewidencją zostały objęte zespoły i obiekty o istotnych lokalnych walorach historycznych, kulturowych i krajobrazowych.

Gminna Ewidencja Zabytków gminy Świątajno została opracowana w 2017r. i została przyjęta Zarządzeniem nr 55/17 Wójta Gminy Świątajno z dnia 8 listopada 2017r. Zestwienie GEZ obejmowało: obiekty zabytkowe, obiekty wpisane do wojewódzkiej ewidencji zabytków, aleje typowane do ochrony jako element krajobrazu kulturowego, zabytki ruchome, decyzje o wpisie do wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz wykaz stanowisk archeologicznych. Wykaz ten wymagał weryfikacji pod względem: stanu zachowania obiektów, lokalizacji w terenie, ewentualnej korekty administracyjnej. W wykazie zostały zaznaczone obiekty, które zostały wyburzone, zdemastrowane oraz te które utraciły wartość historyczną ze względu na remont itp. Do wykazu dodano również obiekty charakteryzujących się cechami historycznymi, wartościowymi pod kątem dziedzictwa kulturowego opracowano dodatkową listę obejmującą 200 obiektów.

Gminna Ewidencja Zabytków obejmuje: 264 kart obiektów historycznych oraz zabytkowych (w tym 19 obiektów dodatkowych stanowiących integralną część zespołów dworsko-folwarcznych), 7 kart alei, 4 karty zabytków ruchomych, 181 kart obiektów dodatkowych-załącznik nr 1 oraz 231 kart stanowisk archeologicznych. Gminna ewidencja zabytków stanowi **załącznik tekstowy nr 4**.

5.5 Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Gmina Świątajno należy do terenów bogatych w zasoby dziedzictwa kulturowego w województwie warmińsko-mazurskim. Dominująca ich część znajduje się na terenie miejscowości: Wronki, Świątajno, Cichy, Połom. Dziedzictwo kulturowe gminy posiada jednolity charakter zdeterminowany wiejskim typem tworzących jej jednostek administracyjnych. W zdecydowanej większości to zabudowa mieszkalna małych gospodarstw rolnych wraz z zabudową zagrodową. Budynkom mieszkalnym towarzyszą budynki gospodarcze, występują również stodoły, obory. Charakter gminy ukazuje przykłady architektury rezydencjonalnej – wiejskich siedzib ziemiańskich – a mianowicie dwory, pałace i budownictwa towarzyszącego – założenia folwarczne, a także zespołów zabytkowej zieleni – parków podworskich.

Na terenie gminy Świątajno zachowało się niewiele zabytkowych obiektów przemysłowych. Są to m.in. Kuźnia w zespole dworsko-parkowym w m. Dunajek, Gorzelnia z 2 połowy XIX wieku w m. Cichy, Cichy Młyn Młyn motorowy z 1918 roku w m. Cichy, wiadukty drogowe w miejscowości Giże nad linią kolejową wąskotorową Olecko-Świątajno i Gryzy nad linią kolejową Olecko-Kruklanki, most kolejowy nad rzeką Łażna Struga w miejscowości Wronki.

Do najcenniejszych zabytków gminy Świątajno należą:

- zespół sakralny kościoła ewangelickiego pw. Matki Boskiej Szkaplerznej w Świątajnie (kościół, wieża, plebania)
- zespół kościoła ewangelickiego pw. Matki Boskiej Częstochowskiej w Cichych (kościół, plebania)
- park dworski wraz z przyległym terenem obejmującym zabudowę mieszkalną i gospodarczą, teren cmentarza, aleję dojazdową w m. Chełchy
- zespół dworsko-parkowy/pałac,bud. mieszkalny,magazyn,gorzelnia,4 bud. gospodarcze,park w m. Cichy
- park dworski wraz z przyległym terenem zabudowy mieszkalnej i gospodarczej w m. Cichy
- zespół dworsko-parkowy (dwór,obora-spichlerz,kuźnia,park) w m. Dunajek

- park dworski wraz z przyległym terenem zabudowy mieszkalnej i gospodarczej oraz aleją dojazdową w m. Dunajek
- cmentarz ewangelicki w m. Giże
- park dworski wraz z przyległym terenem zabudowy mieszkalnej i gospodarczej w m. Kije
- zespół dworski (pozostałości) - budynek dworu, d. obora, bud. gospodarczy, szopa, oficyna wraz z otaczającym terenem - 200m w m. Kije
- cmentarz ewangelicki w m. Rogojny
- park dworski z przyległym terenem zabudowy mieszkalnej i gospodarczej oraz aleją dojazdową w m. Rogowszczyzna (PGR)
- dawny spichlerz wraz z otoczeniem w granicach dz. ewid. 582/1, obr. 21 w m. Świątajno
- cmentarz rodowy rodziny Mittelsteinerów we Wronkach (przy drodze Olecko – Giżycko)
- cmentarz ewangelicki w Zalesiu
- zabytki ruchome kościoła parafialnego w m. Cichy, w kościele parafialnym p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej oraz w kościele parafialnym p.w. Matki Boskiej Szkaplerznej
- grodzisko „Góra Zamkowa” w miejscowości Gryzy
- grodzisko pradziejowe i wczesnośredniowieczne w Dybowie,
- wały kamienne wokół grodziska w Dybowie
- kurhany w Zalesiu

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników, mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego - silne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia.

Czynniki rozwoju podzielić można - ze względu na ich pochodzenie - na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne - umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia.

Poniżej w tabeli przedstawione zostały wyniki analizy SWOT skoncentrowanej wokół problematyki zarządzania zasobem dziedzictwa kulturowego w gminie Świątajno. Oznacza to, że obok zagadnień związanych z ochroną i opieką nad zabytkami, uwzględniono także inne czynniki, które wynikają z wielości i różnorodności elementów składających się na dziedzictwo kulturowe. W tabeli znalazły się silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące zasobu zabytkowego, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego dla rozwoju gminy. Analiza nawiązuje w ten sposób do fundamentalnego założenia względem niniejszego programu - konieczności przemodelowania systemu ochrony zabytków w efektywny system ochrony dziedzictwa. Dziedzictwo gminy tworzy bowiem jego kilkusetletnia historia, manifestująca się zarówno w bogactwie zasobu zabytkowego, jak również w tradycji i kulturze, tworząc niepowtarzalny klimat.

Tabela 2. Analiza SWOT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> → wypracowana historycznie (lokalna) kultura materialna znajdujące odzwierciedlenie w świadomości społecznej → większość zabytków związanych z ziemiaństwem wschodniopruskim, dwory w m. Cichy, Dunajek, Jurki, Jurków, Kije, Kukówek, Niemsty i Rogowszczyzna → zachowane obiekty sakralne o wysokiej wartości kulturowej (kościoły poewangelickie w Cichym i Świętajnie) → dobrze zachowany układ przestrzenny i charakter zabudowy wsi Mazury, Pietrasze, Zalesie, Rogajny, Barany i Dudki → cenne obiekty środowiska kulturowego: zespoły dworsko - parkowe (Dunajek, Ciche, Kije, Kukowo, Niemsty), zespoły szkolne, wiadukty kolejowe) → duża ilość obiektów archeologicznych tzw. płaskich → wysoki potencjał turystyczny i krajobrazowy gminy: ścieżki turystyczne, rowerowe, szlaki piesze → opieka społeczności lokalnych nad krzyżami i kapliczkami przydrożnymi. → najlepiej przebadany teren Mazur pod kątem stanowisk archeologicznych 	<ul style="list-style-type: none"> → występowanie obiektów obcych w tradycyjnej zabudowie → zniekształcone układy przestrzenne poprzez budowanie obiektów obcych architekturze regionalnej → słaby stan techniczny budynków → niewykorzystany dostatecznie zasób obiektów po byłych PGR → zły stan zachowania obiektów, zwłaszcza cmentarzy oraz zespołów dworsko - pałacowych i związanej z nimi zabudowy → prowadzenie w niewystarczającym stopniu prac remontowych i konserwatorskich. → niewystarczająca wizualizacja obszaru (brak tablic informacyjnych, witaczy, oznakowań tras, szlaków, miejsc historycznych); → mieszana struktura własnościowa, utrudniająca porozumienie w sprawie remontów; → ograniczone środki finansowe w budżecie gminy na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego → zanikanie tradycyjnej architektury, sztuki i form budowlanych → brak lub niedostateczna wiedza o prawach i obowiązkach właścicieli obiektu zabytkowego w zakresie prac budowlanych → wykreślenie z GEZ zabytków z powodu utraty wartości (przebudowy, remonty) → brak wyznaczonych stref ochrony konserwatorskiej → niski wskaźnik objęcia obszaru gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, a tym samym ustaleniami szczegółowymi i wiążącymi w zakresie ochrony i poprawy dziedzictwa kulturowego gminy
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> → możliwości pozyskiwania środków finansowych w perspektywie 2014 -2020 z funduszy krajowych i zagranicznych → stworzenie warunków do wykorzystania zasobu dziedzictwa materialnego do rozwoju turystyki kulturowej → wyeksponowanie dziedzictwa kulturowego → podejmowanie działań administracyjnych na rzecz poprawy stanu zachowania zabytków. → włączanie kolejnych zabytków do gminnej ewidencji zabytków i objęcie wpisem do rejestru zabytków obiektów najcenniejszych w gminie → zachowanie czystego środowiska przyrodniczego oraz wartościowego krajobrazu kulturowego gminy Świętajno. → kreowanie nowych obszarów i produktów 	<ul style="list-style-type: none"> → prowadzenie prac remontowych w sposób niezgodny ze standardami konserwatorskimi i budowlanymi. → postępująca degradacja części zabytków. Brak działań remontowych i porządkowych. → występowanie zagrożeń zewnętrznych: pożary, powodzie. → niewystarczające działania dotyczące pozyskiwania środków na zachowanie dziedzictwa kulturowego. → bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych. → zagrożenia powodujące zmiany w układzie kompozycyjnym gminy; → zerwanie ciągłości kulturowej - zmiana systemu wartości pomiędzy pokoleniami; → skomplikowane procedury w ubieganiu się o środki

<p>turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych</p> <p>→ tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby;</p> <p>→ Poprawa dostępności do zabytków przez wprowadzanie nowoczesnych, bazujących na technologiach internetowych systemów informacji turystycznej;</p> <p>→ systematyczne opracowywanie aktualizacji dokumentów na poziomie gminy, w tym GEZ</p> <p>→ opracowanie Gminnego Program Rewitalizacji</p> <p>→ rozwój agroturystyki w oparciu o dziedzictwo kulturowe i historyczne</p> <p>→ rozwój turystyki krajoznawczej</p> <p>→ adaptacja istniejących zasobów budynków zabytkowych dla celów obsługi ruchu turystycznego</p> <p>→ objęcie ochroną alei jako elementu krajobrazu kulturowego:</p> <ul style="list-style-type: none"> – 1746 N - Jeziorowskie - Leśny Zakątek - Czerwony Dwór - Cichy-Barany - Olszewo-Duły (droga nr 655) – 1891 N - Zalesie - Wronki – 1818N - Świętajno - Orzechówko - Giże – 1826N - Dudki - Zajdy - Kukowo - Nowy Młyn – 1887N - Kowale Oleckie - Wężewo - Sokółki - Cichy - Gryzy-Dunajek (droga 655) – 1889N - Barany - Jurki - Doliwy – 1901 N -Giże-Dudki-Gąski 	<p>zewnętrzne skutkujące stosunkowo niewielkim wykorzystaniem środków z Unii Europejskiej, zwłaszcza przez osoby prywatne;</p> <p>→ brak dostatecznego nadzoru nad remontami i przebudowami obiektów zabytkowych;</p> <p>→ brak jasnych i przejrzystych przepisów regulujących działania przy obiektach zabytkowych niewpisanych do rejestru zabytków;</p> <p>→ rozwój zabudowy o skali i formie niedostosowanej do tradycji i miejsc</p> <p>→ zanikanie tradycji w regionie</p>
---	--

7. Założenia programowe – priorytety, kierunki i zadania programu

Nadrzędnym celem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Świętajno jest ochrona dziedzictwa kulturowego oraz wzrost wartości zabytków dla rozwoju gminy przez zachowanie dziedzictwa materialnego i niematerialnego, kultywowanie tradycji regionalnych i wzrost świadomości społecznej ochrony dziedzictwa kulturowego.

Uwzględniając cele wymienione w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w wyniku dokonanej kompleksowej analizy stanu dziedzictwa kulturowego w Gminie Świętajno w oparciu o inne dokumenty strategiczne utworzone na poziomie gminy zostały sformułowane priorytety w perspektywie wieloletniej oraz kierunki i działania w perspektywie 4 letniej.

Tabela 3. Priorytety, kierunki i zadania programu

PRIORYTET I	
Rewaloryzacja oraz zarządzanie dziedzictwem kulturowym gminy	
Kierunki działań	Zadania
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	<ul style="list-style-type: none"> • utrzymanie obiektów zabytkowych we właściwym stanie technicznym i estetycznym oraz prowadzenie prac remontowo – konserwatorskich przy obiektach zabytkowych • prowadzenie okresowych kontroli stanu zachowania obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków, w celu wytypowania najbardziej zagrożonych, wymagających niezbędnych remontów, na tej podstawie opracowanie planu remontów

	<ul style="list-style-type: none"> • prowadzenie nadzoru konserwatorskiego nad inwestycjami ziemnymi realizowanymi przez gminę, a stanowiącymi zagrożenie dla zabytków archeologicznych • interwencja władz gminy przy rażących naruszeniach prawa budowlanego, przy obiektach zabytkowych oraz ujętych w ewidencji gminnej (zwłaszcza jeśli chodzi o rozbudowy i przebudowy zmieniające bryłę budynków) we współpracy z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. • podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków uznanych za najważniejsze dla gminy a znajdujących się obecnie w złym stanie technicznym • pomoc właścicielom obiektów zabytkowych w pozyskaniu środków zewnętrznych na odnowę zabytków, przygotowanie aktualnych informacji o możliwościach starania się o środki finansowe na dofinansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych • rewaloryzacja zespołów zabytkowej zieleni (parku miejskiego, zieleni cmentarnej) • dofinansowanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach nie będących własnością gminy w postaci uchwały Rady Gminy w sprawie dotacji na prace remontowo-konserwatorskie • wspieranie lub prowadzenie prac porządkowych na terenach zabytkowej zieleni projektowanej oraz cmentarzach znajdujących się na terenie gminy, po uprzednim zaopiniowaniu zakresu prac i użytych metod z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. • zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą (montaż instalacji przeciwpożarowej i alarmowej, zabezpieczenie przeciw włamaniom, znakowanie i ewidencjonowanie zabytków ruchomych itp.).
Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne	<ul style="list-style-type: none"> • wykorzystanie walorów zabytkowych, kulturowych i przyrodniczych w materiałach promocyjnych jako czynnika wpływającego na rozwój gminy • upowszechnianie wiedzy o zasobach kulturowych gminy oraz jej walorach turystycznych na stronie internetowej oraz innych dostępnych środkach masowego przekazu • tworzenie i promowanie szlaków turystycznych, ścieżek dydaktycznych, rowerowych, których atrakcją są obiekty zabytkowe • zlecenie opracowania zintegrowanej bazy danych o elementach dziedzictwa kulturowego gminy i umieszczenie informacji o niej na wszystkich oficjalnych stronach internetowych Urzędu Gminy Świątajno • oznakowanie zabytków wraz z podaniem podstawowych informacji historycznych o obiektach • określenie zasad i konsekwentne ich wdrażanie w zakresie umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych, w tym poprzez zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego • iluminacja świetlna najważniejszych zabytków gminy • poprawa dostępności do poszczególnych obiektów zabytkowych poprzez udostępnienie obiektów dla zwiedzających w ścisłej współpracy z właścicielami obiektów (parafiami).
Podejmowanie działań	<ul style="list-style-type: none"> • współpraca z urzędami pracy w zakresie prowadzenia bieżących prac pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających na terenach objętych

umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami	<p>ochroną</p> <ul style="list-style-type: none"> • szkolenie osób bezrobotnych w rzemiosłach związanych z tradycyjną sztuką budowlaną oraz utrzymanie na rybku pracy zanikających rzemiosł i zawodów • wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych obiektach budownictwa drewnianego oferujących wypoczynek i rozrywkę • podnoszenie poziomu wykształcenia pracowników Urzędu Gminy zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego, poprzez przeprowadzanie odpowiednich szkoleń • merytoryczna pomoc właścicielom zabytków w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o przyznanie środków na odnowę zabytku z funduszy unijnych, budżetu państwa oraz dotacji samorządowych.
Odnowa wsi w kontekście poprawy stanu zachowania krajobrazu i dziedzictwa regionalnego	<ul style="list-style-type: none"> • rewitalizacja wsi i rewaloryzacja historycznych układów ruralistycznych • wspieranie lokalnych inicjatyw kulturalnych, promocja i wspieranie zachowania regionalnego folkloru oraz gwary • organizacja konkursów na najpiękniejszą wieś • popieranie i rozpowszechnianie dobrych praktyk w zakresie dbałości o dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze wsi
PRIORYTET II	
Ochrona zabytków, dziedzictwa kulturowego i krajobrazu kulturowego	
Kierunki działań	Zadania
Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego	<ul style="list-style-type: none"> • promowanie istniejących wartości krajobrazowych gminy oraz atrakcyjnych przestrzeni widokowych, w tym ochrona historycznego tła krajobrazowego. • przeciwdziałanie samowolom budowlanym • ochrona zieleni przydrożnej, alei ze starodrzewem • egzekwowanie ustaleń zawartych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego dotyczących zainwestowania terenu objętego formą ochrony • prowadzenie prac porządkowo-pielęgnacyjnych na cmentarzach
Ochrona układów ruralistycznych na obszarach wiejskich	<ul style="list-style-type: none"> • poprawa ładu przestrzennego wsi oraz zapobieganie rozpraszaniu osadnictwa poprzez: <ul style="list-style-type: none"> – ochronę historycznie ukształtowanego układu dróg, historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych oraz relacji przestrzennych pomiędzy zespołami zabytkowej zabudowy, – wypełnianie zabudową wolnych działek budowlanych w obszarach centrów wsi oraz historycznych siedlisk w zgodzie z historyczną kompozycją danego układu i gabarytami oraz formą architektoniczną tworzącej go zabudowy – wyznaczanie w planach miejscowych nowych terenów pod zabudowę na zasadzie kontynuacji historycznych siedlisk
Stworzenie warunków prawnych i organizacyjnych w celu zachowania, utrzymania i ochrony zabytków	<ul style="list-style-type: none"> • przyjęcie Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Świątajno oraz okresowe monitorowanie jego realizacji • prowadzenie i aktualizowanie Gminnej Ewidencji Zabytków (GEZ) • współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Ochrony Zabytków • wystąpienie do wojewódzkiego konserwatora zabytków z wnioskiem o wpisanie do rejestru zabytków nowych obiektów wpisanych do GEZ podczas inwentaryzacji terytorialnej w 2017r. • objęcie ochroną alei jako elementu krajobrazu kulturowego: <ul style="list-style-type: none"> – aleja 1746 N - Jeziorowskie - Leśny Zakątek - Czerwony Dwór - Cichy-

	<p>Barany - Olszewo-Duły (droga nr 655)</p> <ul style="list-style-type: none"> – aleja 1891 N - Zalesie –Wronki – aleja 1818N - Świętajno - Orzechówko - Giże – aleja 1826N - Dudki - Zajdy - Kukowo - Nowy Młyn – aleja 1887N - Kowale Oleckie - Wężewo - Sokółki - Cichy - Gryzy-Dunajek (droga 655) – aleja 1889N - Barany - Jurki – Doliwy – aleja 1901 N -Giże-Dudki-Gąski
Ochrona dziedzictwa archeologicznego i zabytków ruchomych	<ul style="list-style-type: none"> • wspieranie badań zasobów dziedzictwa archeologicznego • wspieranie właścicieli zabytków ruchomych na terenie gminy Świętajno w pozyskiwaniu dotacji na prace konserwatorskie • wskazanie właścicielom zabytków ruchomych możliwości zawnioskowania do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Olsztynie o założenie kart ewidencyjnych dla tych obiektów, które nie są ujęte jeszcze w ewidencji • aktualizacja GEZ o nowe zabytki ruchome i nieruchome • wspieranie badań archeologicznych poprzez inwentaryzacje terenowe stanowisk archeologicznych w ramach AZP • inwentaryzacja obiektów małej architektury, jako świadectwa kulturalnej przeszłości regionu (krzyże, kapliczki przydrożne, miejsca pamięci) oraz wpisanie najcenniejszych z nich do gminnej ewidencji zabytków w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków
PRIORYTET III Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego oraz badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego	
Kierunki działań	Zadania
Popularyzowanie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym gminy.	<ul style="list-style-type: none"> • elektroniczna publikacja i aktualizacja wykazu gminnej ewidencji zabytków na stronie internetowej gminy, w celu zwiększenia świadomości mieszkańców o zasobie dziedzictwa kulturowego regionu, jak również poinformowania właścicieli obiektów zabytkowych • informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskiwania dotacji na ich remont i rewaloryzację, • wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy • prowadzenie działalności edukacyjnej skierowanej do młodzieży szkolnej poprzez organizowanie dla niej: wystaw, konkursów szkolnych popularyzujących historię gminy oraz jego zabytki itp. • stworzenie „vademecum” poświęconego zabytkom dla właścicieli obiektów zabytkowych dotyczącego prac i obowiązków. • nagłaśnianie, promowanie i informowanie lokalnej społeczności, o ważnych odkryciach konserwatorskich i archeologicznych • promowanie imprez folklorystycznych, warsztatów, przeglądów, festiwali, lokalnych obrzędów, jako produktów turystycznych stanowiących o tożsamości gminy. • popularyzacja dobrych realizacji konserwatorskich i budowlanych przy zabytkach, popularyzacja dobrych praktyk projektowych przy zabytkach, a także zagospodarowaniu obszarów oraz terenów cennych kulturowo, przyrodniczo i krajobrazowo, poprzez prezentowanie przeprowadzonych konserwacji, remontów, rekonstrukcji itp.

	<ul style="list-style-type: none"> • opracowanie mapy zabytków gminy, jako atrakcyjnej graficznie formy promocji, ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa kulturowego • oznakowanie zabytków wpisanych do rejestru zabytków- znakiem: obiekt chroniony prawnie we współpracy ze Starostwem Powiatowym w Olecku • dalszy rozwój oraz wyznaczenie szlaków turystycznych (rowerowych, pieszych, konnych, samochodowych) wzdłuż najważniejszych zabytków gminy oraz miejsc ważnych z uwagi na historię i tradycję regionu np. szlak zabytków techniki.
Rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych	<ul style="list-style-type: none"> • bieżący monitoring i weryfikacja obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków • wykonywanie prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, badania historyczno-architektoniczne zabytków planowanych do remontu, opracowanie katalogu typowej zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego). • finansowanie wykonania inwentaryzacji architektoniczno-konserwatorskiej zagrożonych obiektów zabytkowych.

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Gminny program opieki nad zabytkami realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych w nim priorytetów. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno - prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. W celu realizacji niniejszego programu opieki nad zabytkami dla Gminy Świątajno wykorzystane zostaną następujące kategorie instrumentów:

- **Instrumenty prawne** - wynikające z obowiązujących przepisów prawnych, w tym m.in.: wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków; uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego; powoływanie parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków; ustanawianie społecznych; opiekunów zabytków, oznakowanie obiektów zabytkowych znakiem przewidzianym w ustawie o.z.o.n.z.;
- **Instrumenty społeczne** - obejmujące m.in. działania edukacyjne, promocyjne, system konsultacji i dyskusji publicznych, współdziałanie z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także organizacjami pozarządowymi i grupami nieformalnymi w zakresie niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- **Instrumenty kontrolne** - obejmujące między innymi aktualizację gminnej ewidencji zabytków monitoring stanu zachowania dziedzictwa kulturowego, analizę stanu zachowania dziedzictwa kulturowego;
- **Instrumenty koordynacji** - obejmujące m.in. realizację zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami z innymi jednostkami samorządowymi, organizacjami wyznaniowymi oraz bezpośrednio z właścicielami zabytków;
- **Instrumenty finansowe** - obejmujące m.in. finansowanie prac konserwatorskich, remontowych i archeologicznych przy zabytkach, udzielenie dotacji na finansowanie prac konserwatorskich i restauratorskich, korzystnie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje;

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostanie przedstawiony Radzie Gminy w celu przyjęcia go uchwałą. Program został opracowany na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Zgodnie z art. 87 ust. 5 Ustawy o z.o.n.z. z realizacji Programu, Wójt Gminy Świątajno sporządza sprawozdanie co dwa lata, które przedstawia Radzie Gminy.

Proces oceny celów Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami poprzez analizę stopnia ich realizacji będzie obejmował następujące czynniki:

- bieżący monitoring gminnej ewidencji zabytków (przynajmniej raz na dwa lata), uwzględniający informacje o stanie zachowania obiektów, zmianach lokalizacyjnych, zmianach stosunków własnościowych
- cenę poziomu wydatków gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami wraz z uwzględnieniem wartości finansowej i liczby obiektów zabytkowych poddanych pracom remontowym i konserwatorskim
- ocenę zaawansowania prac związanych z rewitalizacją obiektów zabytkowych
- ocenę realizacji zadań z zakresu promocji zabytków i edukacji uwzględniającej kwestię dziedzictwa kulturowego gminy Świątajno (liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych, a także opracowanych wydawnictw, w tym folderów promocyjnych)
- ocenę kontaktów z właścicielami obiektów zabytkowych, w zakresie działań zmierzających do rewitalizacji obiektów zabytkowych

Głównym odbiorcą programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Program będzie służył podejmowaniu planowanych działań dotyczących: inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

10. Źródła finansowania

Podstawowym dokumentem regulującym system finansowania opieki nad zabytkami na terenie Rzeczypospolitej Polskiej jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* [1] która w rozdziale 7 szczegółowo określa zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach.

Zgodnie z ustawą opieka nad zabytkiem, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. W związku z często wysokimi kosztami konserwatorskich prac badawczych, projektowych i ostatecznie wykonawczych, ustawa umożliwia finansowanie prac przy zabytkach wpisanych do rejestru przez inne podmioty niż właściciel lub posiadacz zabytku, poprzez przyznawanie dotacji celowych pochodzących z różnych źródeł np.

- 1) Funduszy Unii Europejskiej związanych z programami uwzględniającymi dziedzictwo kulturowe
- 2) Budżetu państwa.
- 3) Funduszu Kościelnego
- 4) Budżetu Warmińsko-Mazurskiego Konserwatora Zabytków
- 5) Budżetu Samorządu Wojewódzkiego
- 6) Budżetów organów powiatowych lub gminnych

W związku z powyższym ważne jest propagowanie przez organ gminy informacji wśród właścicieli zabytków o różnych możliwościach dofinansowywania szeroko pojętych prac konserwatorskich prowadzonych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków.

Na samym wstępie każdy właściciel czy posiadacz zabytku ubiegający się o pozyskanie środków na prace przy zabytkach powinien pamiętać o sformułowaniu rzeczywistych celów zamierzonych działań przy zabytku, aby wybrać odpowiedni program dofinansowania i przygotować prawidłowo wymagane dokumenty. Jednocześnie ubiegający się o dotacje beneficjent powinien pamiętać, że łączna wartość uzyskanych dotacji ze źródeł zewnętrznych nie może przekraczać 100% całkowitej wartości zadania.

10.1 Środki Unii Europejskiej

Informacje na temat europejskich funduszy strukturalnych i działających w ich ramach programów publikowane są na stronie www.funduszeuropejskie.gov.pl i www.interreg-central.eu.

W perspektywie lat 2014-2020 będą obowiązywać programy operacyjne, wśród których szczególne znaczenie dla zachowania dziedzictwa mogą mieć:

- Program Operacyjny Infrastruktura i środowisko na lata 2014-2020 (PO IiŚ), w którym jednym z celów tematycznych jest ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystania zasobów, w tym także ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego (PO IiŚ oś priorytetowa VIII: Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury).
- Program Operacyjny Inteligentny Rozwój 2014-2020 (PO IR), którego głównym celem jest pobudzenie innowacyjności i konkurencyjności gospodarki w Polsce za pomocą zwiększenia nakładów prywatnych na rozwój i badania (zwłaszcza w ramach osi priorytetowej IV: Zwiększenie potencjału naukowo-badawczego).
- Program Operacyjny Polska Cyfrowa 2014-2020 (PO PC), kierowany w stronę technologii informacyjno-komunikacyjnej, przede wszystkim do tworzenia sieci szerokopasmowych i rozwoju e-usług publicznych (zwłaszcza oś priorytetowa II: E-administracja i otwarty rząd oraz oś priorytetowa III: Cyfrowe kompetencje społeczeństwa).
- Regionalne Programy Operacyjne (RPO), których głównym celem jest zwiększenie konkurencyjności regionów oraz poprawa jakości życia ich mieszkańców poprzez wykorzystanie potencjałów regionalnych i niwelowanie barier rozwojowych, w oparciu o strategię rozwoju województw, z naciskiem na regionalne strategię inteligentnej specjalizacji.
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW), skoncentrowany m.in. na poprawie konkurencyjności rolnictwa, zrównoważonym zarządzaniu zasobami naturalnymi i działaniu w dziedzinie klimatu oraz poprawie jakości życia mieszkańców na obszarach wiejskich.
- Program Operacyjny RYBY 2014-2020, którego cele to m.in. podnoszenie konkurencyjności sektora rybołówstwa, akwakultury oraz ochrony środowiska naturalnego (zwłaszcza Priorytet 1: Wspieranie akwakultury zrównoważonej środowiskowo, zasobooszczędnej, innowacyjnej, konkurencyjnej i opartej na wiedzy).
- Programy operacyjne Europejskiej Wspólnoty Terytorialnej, w tym przede wszystkim program Interreg VA, Republika Czeska – Polska (zatwierdzony 23 czerwca 2015 r. przez Komisję Europejską) skierowany m.in. na wykorzystanie oraz poprawę dostępności atrakcji kulturowych i przyrodniczych pogranicza polsko-czeskiego, wspólną promocję walorów regionu, wsparcie współpracy między instytucjami publicznymi, lokalnymi społecznościami i sektorem pozarządowym m.in. w dziedzinie kultury, edukacji, planowania przestrzennego.

Podstawowymi programami zapewniającymi wsparcie w obszarze opieki nad zabytkami są:

1) Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014–2020, który jest realizowany przy zaangażowaniu 1 242 117 496 EUR z funduszu EFRR i 486 154 599 EUR z funduszu EFS. W ramach osi priorytetowej nr 6 „Kultura i dziedzictwo” wyznaczono priorytet inwestycyjny 6c „Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego”. W ramach priorytetu inwestycyjnego wyznaczono dwa cele:

- Wiele ludzi korzystających z oferty instytucji kultury budujących tożsamość regionalną w województwie

Beneficjentami mogą być:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia;
- jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego;
- instytucje kultury;
- jednostki administracji rządowej;
- państwowe jednostki budżetowe;
- organizacje pozarządowe;
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych.

Przykładowe działania/typy przedsięwzięć:

- ochrona, zachowanie i zabezpieczenie obiektów dziedzictwa kulturowego i obiektów zabytkowych;
- zachowanie walorów architektoniczno-krajobrazowych i kulturowych miasteczek i wsi.
- inwestycje w instytucje kultury by dostosować je do nowoczesnej działalności kulturalnej, w tym zakup trwałego wyposażenia oraz konserwacja muzealiów, starodruków itp.; inwestycje związane z wykorzystaniem i rozwojem aplikacji i usług teleinformatycznych, a także rozwojem treści cyfrowych związanych z kulturą i turystyką mogą być wspierane jeżeli stanowią integralną część szerszego projektu;
- wsparcie instytucji kultury na rzecz włączenia ich w tworzenie produktów turystycznych i oferty wypoczynkowo-turystycznej, wzmocnienia ich funkcji regionotwórczej;
- wsparcie miejsc promocji kultury (festiwale wraz ze służącą im infrastrukturą, wystawy, wydawnictwa, itp.).
- wsparcie rozwoju centrów/punktów informacji kulturalnej (wyłącznie jako integralny element projektów infrastrukturalnych opisanych powyżej).

- Zwiększona atrakcyjność turystyczna zasobów dziedzictwa naturalnego regionu

Beneficjentami mogą być:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia;
- jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego;
- jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną;
- jednostki organizacyjne administracji rządowej;
- zarządcy portów;
- organizacje pozarządowe;
- PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne.

Przykładowe działania/typy przedsięwzięć:

- rozwój publicznie dostępnej podstawowej infrastruktury uzdrowiskowej (urządzanie terenów zielonych, wyposażonych w urządzenia umożliwiające pełnienie funkcji rekreacyjnych/lecniczych np. parki zdrojowe, ścieżki zdrowia, parki kinezyterapeutyczne, skwery; tworzenie urządzeń lecznictwa uzdrowiskowego typu pijalnie uzdrowiskowe, tężnie,

inhalatoria, urządzenie odcinków plaży, uzdrowiskowe baseny kąpielowe, trasy leczenia spacerowego do terenoterapii, promenady uzdrowiskowe i powiązane parkingi);

- projekty dotyczące działalności wykorzystującej lokalne zasoby przyrodnicze, np. zagospodarowanie przestrzeni na cele turystyczno-rekreacyjne (tereny rekreacyjne, punkty i tarasy widokowe, ścieżki dydaktyczne, ścieżki rowerowe, zagospodarowanie terenów przybrzeżnych na cele turystyczne, rozwój camperowisk, urządzenie i podnoszenie jakości kempingów, uporządkowanie bindug i małych obozowisk - nowe/odnowione pomosty oraz sezonowe programy sanitarne, mała infrastruktura żeglarska, itp.);
- inwestycje w nabrzeża, infrastrukturę śródlądowych dróg wodnych i infrastrukturę portową;
- wdrażanie rozwiązań i technik zarządzania, monitorowania ruchu na śródlądowych drogach wodnych (w tym małych portów).

2) Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko na lata 2014-2020 (PO IiŚ)

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowiska na lata 2014-2015 w jednym obszarów wsparcia jakim jest „**Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury**” przewiduje dofinansowanie projektów z zakresu:

- a) prac konserwatorskich, restauratorskich oraz robót budowlanych przy obiektach i na obszarach zabytkowych i zespołach tych obiektów oraz w ich otoczeniu
- b) rozbudowy, przebudowy i remontu niezabytkowej infrastruktury na cele działalności kulturalnej, edukacji artystycznej, archiwów;
- c) zakupu trwałego wyposażenia do prowadzenia działalności kulturalnej, w tym edukacji artystycznej oraz realizacji prac konserwatorskich;
- d) modernizacja wystaw stałych;
- e) ochrony i zachowania zabytkowych ogrodów i parków
- f) konserwacji zabytków ruchomych oraz zabytkowych muzealiów, starodruków, księgozbiorów, materiałów bibliotecznych, archiwalnych i zbiorów audiowizualnych (w tym filmowych) oraz ich ochrona i udostępnienie poprzez proces digitalizacji (digitalizacja wyłącznie jako element projektu);
- g) zabezpieczenie obiektów przed kradzieżą i zniszczeniem (wyłącznie jako element projektu);
- h) rozbudowy, przebudowy i remontu pomieszczeń lub obiektów z przeznaczeniem na magazyny studyjne.

Do konkursu mogą przystąpić Wnioskodawcy wskazani poniżej:

- 1) Instytucje kultury (państwowe oraz współprowadzone przez ministra właściwego ds. kultury i ochrony dziedzictwa narodowego);
- 2) Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych oraz archiwa państwowe;
- 3) Szkoły i uczelnie artystyczne prowadzone i nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
- 4) Szkoły artystyczne prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego oraz jednostki samorządu terytorialnego na rzecz szkół artystycznych;
- 5) Jednostki samorządu terytorialnego oraz samorządowe instytucje kultury;
- 6) Organizacje pozarządowe;
- 7) Kościoły i związki wyznaniowe (tylko w zakresie projektów dotyczących konserwacji i renowacji zabytków ruchomych i nieruchomych);
- 8) Podmioty zarządzające obiektami indywidualnie wpisanymi na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO inne niż wymienione powyżej.

3) Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020

Jednym z sześciu priorytetów Programu jest „Promowanie włączenia społecznego, ograniczania ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich” w ramach którego istotnym z punktu widzenia pozyskiwania środków finansowych na ochronę i opiekę nad zabytkami jest Działanie: „Podstawowe usługi i odnowa wsi na obszarach wiejskich”, Poddziałanie 7.6 „Wsparcie badań i inwestycji związanych z utrzymaniem, odbudową i poprawą stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi, krajobrazu wiejskiego i miejsc o wysokiej wartości przyrodniczej, w tym dotyczące powiązanych aspektów społeczno-gospodarczych oraz środków w zakresie świadomości środowiskowej.

Wsparcie dla gminy lub instytucji kultury, dla której organizatorem jest JST w ramach poddziałania obejmuje:

- odnawianie lub poprawę stanu zabytkowych obiektów budowlanych, służących zachowaniu dziedzictwa kulturowego,
- zakup obiektów charakterystycznych dla tradycji budownictwa w danym regionie z przeznaczeniem na cele publiczne.

Koszty kwalifikowalne obejmują:

- koszty zakupu, przebudowy lub modernizacji obiektów budowlanych;
- koszty prac konserwatorskich lub restauratorskich;
- koszty zakupu sprzętu, materiałów i usług, służących realizacji operacji;

Dofinansowanie może zostać przyznane jeżeli projekt

- realizowany jest w miejscowości, należącej do: gminy wiejskiej lub gminy miejsko-wiejskiej, z wyłączeniem miast liczących powyżej 5 tys. mieszkańców, lub gminy miejskiej z wyłączeniem miejscowości liczących powyżej 5 tys. mieszkańców;
- będzie ogólnodostępny, w tym dostępny dla osób niepełnosprawnych;
- spełnia wymagania wynikające z obowiązujących przepisów prawa, które mają zastosowanie do tej operacji;
- realizowany będzie na nieruchomości należącej do wnioskodawcy lub wnioskodawca posiada prawo do dysponowania nieruchomością na cele określone w operacji w czasie jej realizacji oraz przez okres związania celem;
- składana jest przez instytucję kultury, dla której organizatorem jest JST i została zaakceptowana przez tę jednostkę;
- dotyczy obiektu wpisanego do rejestru lub ewidencji zabytków.

10.2 Środki Budżetu Państwa

Podstawowym źródłem finansowania zabytków w Polsce są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów poszczególnych samorządów. Finansowanie zabytków z tych źródeł odbywa się na zasadzie współfinansowania prac przy obiektach zabytkowych, w oparciu o zapisy Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dysponentami powyższych środków są:

- Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków
- organ stanowiący - gminy, powiatu, samorządu województwa,

realizujące dotacje poprzez corocznie organizowane nabory wniosków. Dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej, będącej

właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub posiadającej taki zabytek w trwałym zarządzie. Udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac. W przypadku refundacji kosztów prac wniosek powinien być złożony w roku następującym po roku, w trakcie którego zakończono wszystkie prace konserwatorskie i roboty budowlane podlegające dofinansowaniu.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7-15;
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Dotacje Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego (MKiDN)

MKiDN co roku ogłasza listę dotacji celowych i podmiotowych. Dotacje podmiotowe - to wydatki budżetu państwa przeznaczone na dofinansowanie działalności bieżącej ustawowo wskazanego podmiotu. W przypadku Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego tego rodzaju dotacje udzielane są podmiotom takim jak:

- instytucje kultury
- instytucje filmowe
- wyższe szkoły artystyczne
- niepubliczne szkoły i placówki oświatowo - wychowawcze

Dotacje celowe - to podlegające szczególnym zasadom rozliczenia środki finansowe, przeznaczone na finansowanie lub dofinansowanie zadań z zakresu administracji rządowej oraz innych zadań zleconych jednostkom samorządu terytorialnego ustawami; ustawowo określonych zadań, realizowanych przez jednostki inne niż jednostki samorządu terytorialnego; bieżących zadań własnych jednostek samorządu

terytorialnego; zadań zleconych do realizacji jednostkom nie zaliczanym do sektora finansów publicznych, w tym fundacjom i stowarzyszeniom; kosztów realizacji inwestycji.

Środki i Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

W 2018r. Programami Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego realizującymi zadania z zakresu dziedzictwa kulturowego oraz wpisującymi się w założenia niniejszego Programu opieki nad zabytkami dla gminy Świątajno są:

- 1) **Ochrona zabytków** – strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne. Kluczowe dla realizacji celów programu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku, w ramach programu dofinansowania nie mogą zaś uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. Duży nacisk kładziony będzie na dofinansowanie prac przy obiektach najbardziej zagrożonych oraz zabytkach najcenniejszych – wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznanych za Pomniki Historii oraz tych, posiadających wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Istotnym celem programu jest również zwrócenie uwagi na obiekty, mające szczególne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego – zarówno w kontekście ogólnosiwiatowym, jak lokalnym, gdzie pełnią ważną rolę nośnika historii i tradycji.
- 2) **Kultura ludowa i tradycja** - strategicznym celem programu jest wspieranie zjawisk związanych z kulturami tradycyjnymi funkcjonującymi na poziomie lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim (oraz narodowym), które występują zarówno na obszarach wiejskich, jak i miejskich. Dofinansowywane będą przedsięwzięcia związane ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych ich elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania, w tym odnoszących się także do kultur mniejszości narodowych i etnicznych oraz tradycji środowiskowych (w tym zawodowych i wiekowych np. zjawisk folkloru dziecięcego i młodzieżowego). Inicjatywy te mają przyczyniać się do integracji członków społeczności, wśród których dane zjawiska funkcjonują, i w ramach których są przekazywane (transmitowane). Zadaniem programu jest wspieranie działań związanych z materialnym oraz niematerialnym wymiarem dziedzictwa kulturowego, co wpisuje się w założenia ratyfikowanej w 2011 roku przez Rzeczpospolitą Polską Konwencji UNESCO z 2003 roku w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Szczególny nacisk w programie zostaje położony na projekty kompleksowe, integrujące zarówno nadawców – twórców depozytariuszy i nosicieli treści kultury wywodzących się ze społeczności lokalnych i regionalnych oraz profesjonalistów i znawców w swoich dziedzinach, jak i odbiorców (indywidualnych i zbiorowych). Istotne jest rejestrowanie, dokumentowanie i archiwizowanie materialnych i niematerialnych przejawów kultur tradycyjnych; tworzenie odpowiednich metod i narzędzi służących ich ochronie i upowszechnianiu; wypracowywanie i dzielenie się dobrymi praktykami oraz nawiązywanie interdyscyplinarnych i międzyśrodowiskowych kontaktów; wykorzystywanie wszelkich form i sposobów promocji podejmowanych działań, w tym tworzenie ogólnodostępnych repozytoriów związanych z zasobami kultur tradycyjnych i ich transformacjami.
- 3) **Ochrona zabytków archeologicznych** – strategicznym celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. Cel ten został sformułowany w oparciu o fundamentalną dla ochrony dziedzictwa kulturowego zasadę zrównoważonego rozwoju, która dopuszcza inwazyjne metody badawcze jedynie w ostateczności, gdy stanowisko (zabytek archeologiczny) narażone jest na bezpośrednie zniszczenie spowodowane oddziaływaniem

przyrodniczym, bądź działaniami człowieka. Stąd zadaniem programu jest wspieranie i promocja badań prowadzonych metodami niedestrukcyjnymi, wykorzystującymi techniki tradycyjne oraz nowoczesne osiągnięcia techniczne, a także opracowanie i publikacja ich wyników. W obu grupach zadań na wsparcie mogą liczyć przede wszystkim projekty, które zakładają prowadzenie badań na obszarach (lub w dziedzinach) niewystarczająco rozpoznanych lub upowszechnionych, promujących nowe kierunki badawcze, a także opracowanie i publikację wyników badań archeologicznych, zwłaszcza zakończonych przed 2010 r.

- 4) **Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą** - strategicznym celem programu jest poprawa stanu zachowania i wzmocnienie ochrony dziedzictwa kulturowego znajdującego się poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej oraz upowszechnianie wiedzy na jego temat. Założeniem programu jest stworzenie warunków do efektywnej ochrony i popularyzacji spuścizny kulturowej, obejmującej zarówno dziedzictwo wielonarodowościowej Rzeczypospolitej Obojga Narodów, powstałej na obszarach należących współcześnie do suwerennych państw sąsiadujących z Rzeczpospolitą, jak i dorobku wielu generacji emigracji polskiej, wytworzonego, zgromadzonego bądź przechowywanego w Europie i innych częściach świata.
- 5) **Infrastruktura kultury** - od wielu lat sytuacja podmiotów działających w sferze kultury ukazuje ogromne potrzeby wsparcia finansowego, które umożliwi ich modernizację i rozwój, a także zwiększenie dostępu i podniesienie atrakcyjności oferty kulturalnej. Strategicznym celem programu jest zatem stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze. Katalog działań programu, obejmujący prace budowlane, zakup wyposażenia niezbędnego dla realizacji celów statutowych, czy sporządzanie dokumentacji technicznej, daje możliwość finansowania zadań generujących istotne zmiany jakościowe, w zakresie sprawności i efektywności funkcjonowania zaplecza materialno-technicznego, podmiotów objętych programem.

Poza trybem określonym w Programach, Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego realizuje również dotacje na badania archeologiczne, jeżeli ich przeprowadzenie jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków w przypadku:

- prowadzenia robót budowlanych przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru, objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub znajdującym się w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków albo
- prowadzenia robót ziemnych lub zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić, może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego.

Dotację na przeprowadzenie badań archeologicznych otrzymać może osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna zamierzająca realizować te działania, w przypadku gdy koszt planowanych badań archeologicznych i ich dokumentacji będzie wyższy niż 2% kosztów planowanych do przeprowadzenia działań. Zasady udzielania określone są w art. 82a i 82b ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami [1] oraz w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne [14].

Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Dotacja udzielana jest na zasadach określonych w art. 75, 76.1, 77, 78, ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Standardowo dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, lub
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie, łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

Dotacje Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego

Zarząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego w ramach posiadanych środków udziela co roku dotacji celowych na prace konserwatorskie i restauratorskie przy zabytku wpisanym do rejestru w drodze konkursu. Zasady i tryb udzielania dotacji określa stosowna Uchwała. W 2018r. Zarząd Województwa WiM ogłosił otwarty konkurs w drodze Uchwały nr 69/1131/17/V z dnia 27.11.2017. Wniosek należało złożyć w terminie do 6 lutego 2018r. Podmiotami uprawnionymi do składania ofert są właściciele bądź posiadacze zabytków wpisanych do rejestru albo posiadający takie zabytki w trwałym zarządzie.

Dotacje Starostwa Powiatowego w Olecku

Starostwo Powiatowe w Olecku nie prowadzi dotacji na celowych na prace konserwatorskie i restauratorskie przy zabytku wpisanym do rejestru. Na stronie internetowej Starostwa brak informacji o możliwościach finansowania prac przy zabytkach.

Dotacje Urzędu Gminy w Świętajnie

Gmina Świętajno nie podjęła Uchwały w sprawie określenia zasad udzielania dotacji celowej z budżetu Gminy Świętajno na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Gmina Świętajno nie prowadzi obecnie żadnych programów dofinansowania prac przy zabytkach z terenu gminy.

Dotacje Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

W szczególnych projektach, możliwie jest pozyskanie środków z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, na prace związane z ochroną krajobrazu, utrzymaniem i rewaloryzacją zabytkowych założeń zieleni (np. parków, cmentarzy), a także zabytkowych obiektów budowlanych powiązanych z zielenią (np. zespołów pałacowo-folwarcznych z parkami). Dotyczy to inwestycji powiązanych np. z edukacją ekologiczną (ścieżki edukacyjno-przyrodnicze) czy ośrodkami dydaktyczno-naukowymi (ogród dendrologiczny). Wśród kryteriów przyznawania środków nie ma ograniczenia dotyczącego wpisu obiektu czy zespołu do rejestru zabytków.

10.3 Fundusz Kościelny

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87, z późn. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie. Fundusz ten, stosownie do zasady równouprawnienia kościołów i innych związków wyznaniowych wyrażonej w art. 25 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej

Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., działa na rzecz kościołów i innych związków wyznaniowych, posiadających uregulowany status prawny w Rzeczypospolitej Polskiej.

Fundusz Kościelny stanowi wyodrębnioną pozycję w części 43 budżetu państwa - wyznania religijne oraz mniejszości narodowe i etniczne, w dziale 758 – różne rozliczenia, w rozdziale 75822 – Fundusz Kościelny, której dysponentem jest minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych – obecnie Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Środki Funduszu Kościelnego przeznacza się na następujące cele:

- wspomaganie kościelnej działalności charytatywno-opiekuńczej, kościelnej działalności oświatowo-wychowawczej i opiekuńczo-wychowawczej a także inicjatyw związanych ze zwalczaniem patologii społecznych oraz współdziałania w tym zakresie organów administracji rządowej z kościołami i innymi związkami wyznaniowymi;

Dotacje z Funduszu Kościelnego na wspomaganie działalności charytatywno-opiekuńczej, oświatowo-wychowawczej i opiekuńczo-wychowawczej udzielane są m.in. na zakłady opiekuńczo-lecznicze, domy opieki społecznej, specjalistyczne zakłady dla głęboko upośledzonych dzieci i dorosłych, domy starców, domy samotnej matki, schroniska dla bezdomnych i jadłodajnie, zakłady wychowawcze i specjalnej troski, domy dziecka, ochronki, żłobki, przedszkola, szkoły podstawowe i średnie ogólne i specjalistyczne, bursy, internaty, świetlice itp. placówki prowadzone przez kościelne osoby prawne. Dotacje przeznaczone są głównie na budowę, rozbudowę, remonty, adaptacje i modernizacje tych placówek. W nielicznych, szczególnie uzasadnionych przypadkach, z Funduszu finansuje się również zakup wyposażenia i pomocy dydaktycznych o charakterze trwałym. Środków z Funduszu nie przeznacza się na pokrywanie kosztów bieżącego utrzymania tych placówek, takich jak np. nośniki energii, żywność, odzież, środki czystości, lekarstwa i artykuły sanitarne, usługi eksploatacyjne, wynagrodzenia itp. Z Funduszu Kościelnego nie udziela się dotacji na finansowanie placówek oświatowo-wychowawczych o charakterze kultowym, jak np. punkty katechetyczne, grupy oazowe, punkty rekolekcyjne itp.

- remonty i konserwację obiektów sakralnych o wartości zabytkowej;

Dotacje z Funduszu Kościelnego są udzielane wyłącznie na remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.). Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących (takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże) ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: obrazy, ikonostasy, stalle, epitafia, szaty i naczynia liturgiczne, instrumenty muzyczne, dzwony) oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki).

- finansowanie składek na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne duchownych;

Środki Funduszu Kościelnego przeznaczone są również na finansowanie składek na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne duchownych na zasadach i w trybie przewidzianym w odrębnych przepisach. Stosownie bowiem do art. 86 ust. 4 w zw. z ust. 5 ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2015, poz. 581, z późn. zm.) składki na ubezpieczenie zdrowotne duchownych oraz alumnów wyższych seminariów duchownych i teologicznych, postulantów, nowicjuszy, juniorystów oraz ich odpowiedników, z wyłączeniem osób duchownych będących podatnikami podatku dochodowego od osób fizycznych lub zryczałtowanego podatku dochodowego od przychodów osób duchownych, są finansowane z Funduszu Kościelnego, na co Fundusz Kościelny otrzymuje dotację z budżetu państwa. Zgodnie z art. 16 ust. 10 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. z 2015 r., poz. 121, z późn.

zm.) Fundusz Kościelny finansuje składki na ubezpieczenie emerytalne, rentowe i wypadkowe duchownych nie podlegających tym ubezpieczeniom z innych tytułów w wysokości 80%, a za członków zakonów kontemplacyjnych klauzurowych i misjonarzy w okresach pracy na terenach misyjnych w 100%. Jak stanowi art. 16 ust. 10a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe duchownych, o których mowa w art. 9 ust. 1a, finansuje Fundusz Kościelny, zgodnie z ust. 10 pkt 1, w części obliczonej od różnicy podstawy wymiaru składek określonej w art. 18 ust. 4 pkt 5 i podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z tytułu stosunku pracy.

Co roku Sejm Rzeczypospolitej Polskiej uchwała ustawę budżetową, która w części 43 budżetu państwa - wyznania religijne oraz mniejszości narodowe i etniczne, w rozdziale 75822 – Fundusz Kościelny zabezpiecza środki finansowe na realizację zadań z zakresu: konserwacji i remontów obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej oraz wspomagania kościelnej działalności charytatywno-opiekuńczej. Szczegółowe zasady postępowania przy udzielaniu dotacji z Funduszu Kościelnego oraz harmonogram ubiegania się o środki finansowe z Funduszu Kościelnego publikowane są co roku na stronie Biuletynu Informacji Publicznej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji (www.bip.mswia.gov.pl).

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Cele określone w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Świętajno na lata 2018-2021 będą osiągnane poprzez:

- 1) inicjatywy własne władz Gminy Świętajno;
- 2) stosowanie instrumentów finansowych (prowadzenie gminnych instytucji kultury i turystyki, dotacje dla organizacji pozarządowych i właścicieli zabytków, itp.);
- 3) unkcje programowe (programy lokalne i projekty, kontrakty, itp.);
- 4) wspólne działania władz Gminy Świętajno z Urzędem Marszałkowskim Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Starostwem Powiatowym w Olecku, Warmińsko-Mazurskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz innymi jednostkami samorządu terytorialnego na zasadach porozumień, umów, itp.;
- 5) inne działania stymulujące.

Za monitorowanie realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami w Gminie Świętajno na lata 2018-2021 odpowiada Wójt Gminy Świętajno, który co dwa lata będzie przedstawiał Radzie Gminy Świętajno sprawozdanie z realizacji programu. Kryteria prowadzenia oceny realizacji programu opieki obejmują:

- 1) poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- 2) ilość i kwota dotacji udzielonych na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
- 3) ilość zabytków, na których były prowadzone prace konserwatorskie/restauratorskie,
- 4) liczba i długość (w km) utworzonych szlaków turystycznych i ścieżek rowerowych,
- 5) liczba i zakres przestrzenny (obszar/wielkość) parków kulturowych, miejsc pamięci itp.
- 6) liczba zrealizowanych na terenie gminy konkursów, wystaw i działań edukacyjnych w zakresie promocji dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków,
- 7) liczba przygotowanych/wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników, albumów),
- 8) liczba szkoleń/liczba osób biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego,
- 9) ilość i kwota dotacji udzielonych organizacjom pozarządowym w dziedzinie zachowania i promocji dziedzictwa kulturowego Gminy Świętajno.

12. Akty prawne

- [1] Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (tj. Dz. U. z 2017r., poz. 2187 ze zm.);
- [2] Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. *o samorządzie gminnym* (tj. Dz. U. z 2017r., poz. 1875 ze zm.);
- [3] Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 sierpnia 2015 r. *w sprawie krajowego rejestru utraconych dóbr kultury* (Dz. U. z 2015 r., poz. 1275).
- [4] Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. *o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* (tj. Dz. U. 2017 poz. 1073);
- [5] Ustawa z dnia 7 lipca 1994r. *Prawo Budowlane* (tj. Dz. U. z 2017r., poz. 1332 ze zm.);
- [6] Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001r. *Prawo ochrony środowiska* [tj. Dz. U. z 2018r., poz. 799 ze zm.);
- [7] Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004r. *o ochronie przyrody* (tj. Dz. U. z 2018r., poz. 142 ze zm.);
- [8] Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997r. *o gospodarce nieruchomościami* (tj. Dz. U. z 2018r., poz. 121 ze zm.);
- [9] Ustawa z dnia 25 października 1991 r. *o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej* (tj. Dz. U. z 2017r. poz. 862, ze zm.);
- [10] Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. *o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie* (tj. Dz. U. z 2018r., poz. 450);
- [11] Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. *o muzeach* (tj. Dz. U. z 2018 r. poz. 720);
- [12] Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. *o bibliotekach* (tj. Dz. U. z 2018 r. poz. 574 ze zm.);
- [13] Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. *o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach* (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 217);
- [14] Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. *w sprawie dotacji na badania archeologiczne* (Dz. U. z 2014, poz. 110);
- [15] Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. *w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami* (Dz. U. 2004 r. Nr 124, poz. 1304);
- [16] Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. *w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych* (Dz. U. 2004 r. Nr 212, poz. 2153);
- [17] Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. *w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem* (Dz. U. z 2011 r., nr 113 poz. 661);
- [18] Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011r. *w sprawie wywozu zabytków za granicę* (Dz.U.2011r., Nr 89, poz. 510);
- [19] Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. *w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych* (Dz. U. z 2004 r. Nr 71 poz. 650);
- [20] Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 lipca 2015 r. *w sprawie nagród za znalezienie zabytków lub materiałów archiwalnych* (Dz.U. z 2015r. poz. 979);
- [21] Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. *w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków* (Dz. U. 2004 r. Nr 30,poz. 259),
- [22] Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 10 maja 2004 r. *w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami* (Dz. U. 2004 nr 124 poz. 1302).